

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra severoamerických studií

Bakalářská práce

2020

Josef Bernard

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra severoamerických studií

**Proměna zahraniční politiky USA v letech 1945–1948:
perspektiva neoklasického realismu**

Bakalářská práce

Autor práce: Josef Bernard

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: doc. PhDr. Mgr. Francis Raška, Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ...

Josef Bernard

Bibliografický záznam

BERNARD, Josef. *Proměna zahraniční politiky USA v letech 1945–1948: perspektiva neoklasického realismu*. Praha, 2020. 52 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra severoamerických studií. Vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Mgr. Francis Raška, Ph.D.

Rozsah práce: 120 700 znaků včetně mezer

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá proměnou americké zahraniční politiky v letech 1945–1948. Spojené státy se v období po konci druhé světové války nevracejí ke zdrženlivé zahraniční politice charakteristické pro takřka celou jejich historii, a naopak zůstávají aktivním hráčem ve světové politice. Nově definují své klíčové zahraničně-politické zájmy a ve snaze je ochránit i naplňovat zůstávají zaangažované takřka po celém světě. Když se navzdory počátečním nadějím amerického vedení rozpadne americko-sovětská spolupráce a vyostřené vztahy obou zemí začnou přerůstat ve studenoválečnou konfrontaci, Spojené státy své globální angažmá jen zintenzivňují. Tato práce zkoumá právě nejdůležitější aspekty tohoto přelomového vývoje americké zahraniční politiky v období od konce druhé světové války až do předvečera první berlínské krize, při čemž využívá analytického modelu neoklasického realismu. Práce se skládá ze čtyř hlavních kapitol. První kapitola popisuje teoretické ukotvení práce a především rozebírá detaily perspektivy neoklasického realismu. Druhá kapitola poskytuje statický obraz poválečného mezinárodního systému, jeho základních parametrů i Spojených států jakožto hlavního sledovaného aktéra. Zbylé dvě kapitoly pak již mapují samotné klíčové aspekty vývoje americké zahraniční politiky ve vybraném období. Zvláštní pozornost je věnována klíčovým americkým strategickým zájmům, americko-sovětským vztahům, domácí institucionální reformě, Trumanově doktríně a snahám o obnovu Evropy symbolizovaných Marshallovým plánem.

Annotation

This bachelor's thesis deals with the U.S. foreign policy transformation in the 1945–1948 period. In the post-World War Two era, the United States does not return to its traditionally detached foreign policy that characterizes most of its earlier history. Instead, the country remains a key player in international politics. The United States defines its new primary foreign policy interests and remains engaged almost throughout the entire world in its efforts to safeguard as well as pursue these interests. Despite the initial hopeful attitudes of the American leadership, the Soviet-American cooperation soon breaks down and the mutual relationship between the two countries quickly turns into a fully-fledged Cold War confrontation. Consequently, the United States doubles down on its global engagement. This work examines these most important aspects of the U.S. foreign policy transformation in the period starting from the end of the Second World War to the days before the First Berlin Crisis. In doing so, it utilizes the analytical model provided by neoclassical realist theory. The work consists of four main chapters. The first chapter describes the theoretical grounding of the entire work and especially explores the details of the neoclassical realist perspective. The second chapter provides a static picture of the postwar international system, its basic parameters and finally the United States as its examined actor. The remaining two chapters map the major aspects of the U.S. foreign policy evolution in the selected period. A special attention is paid to key American strategic interests, Soviet-American relations, domestic institutional reform, Truman doctrine and efforts to reconstruct postwar Europe symbolized by the Marshall Plan.

Klíčová slova

americká zahraniční politika, Harry S. Truman, neoklasický realismus, Trumanova doktrína, Marshallův plán, zadržování komunismu

Keywords

U.S. foreign policy, Harry S. Truman, neoclassical realism, Truman doctrine, Marshall Plan, containment

Title/název práce

U.S. Foreign Policy Transformation, 1945–1948: A Neoclassical Realist Perspective

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu své práce doc. PhDr. Mgr. Francisi Raškovi, Ph.D. za ochotu, trpělivost a rady. Děkuji rovněž své rodině a přátelům, kteří mě při mém celém studiu i psaní této práce vytrvale podporovali.

Obsah

ÚVOD	2
1. NEOKLASICKÝ REALISMUS V ANALÝZE ZAHRANIČNÍ POLITIKY	6
1.1. REALISMUS V MEZINÁRODNÍCH VZTAZÍCH	6
1.2. GLOBÁLNÍ POHLED STRUKTURÁLNÍHO REALISMU	7
1.3. NEOKLASICKÝ „KOREKTIV“	10
1.4. METODOLOGIE	17
2. BOD NULA: MEZINÁRODNÍ SYSTÉM A SPOJENÉ STÁTY PO KONCI DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	19
2.1. SPOJENÉ STÁTY: NOVÉ VEDENÍ, STARÝ REŽIM?	21
2.2. K AMERICKÉ STRATEGICKÉ KULTUŘE A POVÁLEČNÝM SPOLEČENSKÝM NÁLADÁM	25
3. OBDOBÍ NEJISTOTY (1945–1946)	28
3.1. POZICE A ZÁJMY SPOJENÝCH STÁTŮ V NOVÉM MEZINÁRODNÍM SYSTÉMU	28
3.2. ENIGMA SOVĚTSKÉHO SVAZU	30
3.3. NA CESTĚ KE KONFRONTACI	33
4. DOMÁCÍ PŘESTAVBA A EVROPSKÉ ANGAŽMÁ (1947–1948)	36
4.1. INSTITUCIONÁLNÍ REFORMA	36
4.2. TRUMANOVA DOKTRÍNA A GLOBÁLNÍ ZADRŽOVÁNÍ	39
4.3. MARSHALLŮV PLÁN A PŘEVZETÍ INICIATIVY V EVROPĚ	41
ZÁVĚR	45
SUMMARY	48
POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA	50
PRAMENY	50
LITERATURA	50

Úvod

Zahraniční politika Spojených států amerických prošla záhy po druhé světové válce zásadními proměnami. Země se již nevrátila ke zdrženlivé zahraniční politice tolik charakteristické pro takřka celou její historii, a naopak i po utichnutí bojů zůstala aktivním hráčem ve světové politice. Spojené státy pod vedením prezidenta Harryho S. Trumana a jeho blízkých spolupracovníků nezáváhaly a setrvaly ve svém úsilí o vybudování nového a lepšího světového uspořádání. Dříve narýsovaný mezinárodní systém ztělesňovaný Organizací spojených národů a dohodami z Bretton Woods byl uveden do chodu, byť mnohdy s nemalými odchylkami od původních představ. Stejně tak zůstaly Spojené státy v různé míře zaangażované takřka ve všech částech světa, obzvláště v západní Evropě a východní Asii, kde aktivně ovlivňovaly lokální vývoj. Mezitím se i přes počáteční naděje amerického vedení v pokračování válečné spolupráce mezi Spojenými státy a Sovětským svazem rychle horšily vztahy mezi oběma zeměmi a vzájemné napětí přerůstalo v globální studenou válku. To přitom Spojené státy nijak neodrazovalo od jejich aktivní role ve světě – právě naopak. Nikde nebylo stupňující americké angažmá zjevnější než v Evropě, jejichž politických záležitostí se Američané tradičně odmítali účastnit. Když ani rozsáhlá americká finanční pomoc poskytnutá evropským zemím ihned po válce nestačila na jejich obnovu, Spojené státy přišly s Marshallovým plánem. A když napětí na kontinentu rostlo a západoevropským spojencům k utlumení jejich obav nestačily ani významné americké bezpečnostní záruky, Spojené státy nakonec přivolily i k rozhovorům o vytvoření evropského obranného systému s jejich přímou účastí. Během pouhých několika málo poválečných let tak mělo dojít ke stvrzení skutečné paradigmatické změny v americké zahraniční politice.

Právě proces této proměny americké zahraniční politiky mezi lety 1945 až 1948 je tématem mé bakalářské práce. Mým hlavním cílem je popsat klíčové aspekty tohoto procesu a vysvětlit, co po druhé světové válce vedlo Spojené státy k tomu, aby nejen setrvaly ve své aktivní zahraniční politice, ale aby svou aktivitu ve světě i stupňovaly a soustavně přijímaly další zahraničně-politické závazky. Ústřední tezí mé práce je, že tato proměna má primární původ v proměně mezinárodního systému. Válka fakticky eliminovala většinu dosavadních velmocí s výjimkou Sovětského svazu a Spojených států, které tak zaznamenaly enormní nárůst vlastní moci. Ten Spojené státy ve spojitosti se změnami v americkém strategickém prostředí i na domácí scéně vedl k nadefinování nových klíčových zahraničně-politických zájmů. Tyto zájmy byly přitom jen obtížně slučitelné s politikou Sovětského svazu, jehož kroky tak Spojené státy v krajně nejisté a nestabilní poválečné situaci stále silněji vnímaly jako nepřátelské. Ve světle rostoucího napětí mezi oběma zeměmi se Spojené státy snažily své klíčové zájmy v zahraničí chránit, což v konečném důsledku nutně vyžadovalo aktivnější a asertivnější zahraniční politiku. Toto téma jsem si vybral se záměrem přistoupit k němu z nového úhlu pohledu. Stávající relevantní cizojazyčná literatura je pochopitelně nesmírně rozsáhlá, mou snahou však je americkou zahraniční politiku ve sledovaném období analyzovat skrze inovativní teoretický model neoklasického realismu a

zároveň proces její proměny zohlednit ve světle novější literatury. Činím tak i s ohledem na to, že v českém prostředí je neoklasický realismus stále ještě relativně málo diskutovaným směrem v rámci disciplíny mezinárodních vztahů. Stejně tak je relativně skromná i existující česky psaná literatura zabývající se výlučně zahraniční politikou Spojených států.

Práce je rozčleněna na dvě hlavní části. První kapitola tvoří její teoretickou část. Tato kapitola nejprve ilustruje základní teoretické ukotvení práce v realistickém paradigmatu mezinárodních vztahů, na což navazuje popisem hlavního směru v jeho rámci, tj. strukturálního realismu. Kapitola diskutuje jeho užitečnost pro potřeby této bakalářské práce a rozebírá jeho stěžejní nedostatky, aby vzápětí představila neoklasický realismus jakožto specifický směr v paradigmatu a vysvětlila jeho vhodnost pro účely této práce. Samotný závěr kapitoly rozebírá metodologii zvolenou pro zkoumání americké zahraniční politiky jako takové. Zbylé tři kapitoly pak tvoří analyticko-deskriptivní část práce. Druhá kapitola zachycuje statický obraz mezinárodního systému po konci druhé světové války a popisuje jeho klíčové parametry. Stejně tak líčí situaci v samotných Spojených státech a rozebírá faktory, které měly největší význam pro americkou politiku ve světě. Třetí kapitola se již věnuje samotnému procesu vývoje této politiky přibližně od konce druhé světové války až do konce roku 1946. Soustředí se zejména na dopady změn mezinárodního systému na Spojené státy a jejich zahraničně-politické zájmy, ale též na vývoj americko-sovětských vztahů v tomto období. Ty v práci tvoří klíčový interpretační rámec pro americkou zahraniční politiku. Čtvrtá a poslední kapitola pak věnuje pozornost nejdůležitějším aspektům vývoje americké pozice ve světě od začátku roku 1947 až do dnů těsně před začátkem první berlínské krize. Nejprve líčí rozsáhlou institucionální reformu, kterou v této době americká exekutiva procházela, aby ve své zbylé části stočila pozornost především k přelomovým americkým politickým iniciativám v Evropě.

Rozbor literatury

Základy práce spočívají v obecné teorii mezinárodních vztahů a realistickém paradigmatu, přičemž ve snaze reflektovat nejnovější vývoj teorie i související stav akademické debaty pracuje text především se zahraničními zdroji. Nabídka relevantní české literatury je totiž v tomto směru stále velmi skromná. Za pomyslný odrazový můstek slouží práci strukturální realismus, jehož zakladatelským i stále nejdůležitějším dílem je *Theory of International Politics* Kennetha N. Waltze. Teoretická část této práce je do značné míry pojata jako kritická recepcce strukturálního realismu obecně a Waltzova díla konkrétně. Užitý teoretický rámec pak vychází především z knihy *Neoclassical Realist Theory of International Politics* autorské trojice Norrina M. Ripsmana, Stevena E. Lobella a Jeffreyho W. Taliaferra. Ta je důležitým milníkem v rámci déletrvajícího intelektuálního úsilí o přehodnocení a doplnění realistického směru v analýze mezinárodní politiky, které sahá přinejmenším do první poloviny 90. let. Právě v této době se začaly objevovat první originální práce vzdalující se tehdy dominantnímu strukturalistickému pojetí realistické analýzy, ve kterých Gideon Rose ve své recenzní stati vysledoval počátky zcela nového

analytického proudu, jím prvně označeného za neoklasický realismus. Teorie neoklasického realismu předkládaná autorskou trojicí je vrcholným produktem vlastního dlouholetého výzkumu směřujícího k vytvoření koherentního a efektivního analytického modelu mezinárodní politiky. Zároveň kniha slouží jako užitečná syntéza doposud vydaných prací, které se k neoklasickému proudu výslovně hlásí nebo alespoň z jeho základních premis vychází. V kontextu neoklasického realismu je tedy kniha momentálně nejautoritativnějším dílem, přesto je jen dílčím příspěvkem ve stále se rozvíjícím vědeckém programu.

Základním východiskem analyticko-deskriptivní části práce je mezinárodní systém. V tomto směru práce čerpá z vícero přehledových statí pojednávajících o světovém vývoji po druhé světové válce. Jako obzvlášť vhodná se ukázala publikace *The Cold War: An International History* Davida S. Painterera, neboť stručně a výstižně líčí poválečný vývoj ve skutečně globálním kontextu a klade při tom důraz na klíčové širší bezpečnostní a ekonomické otázky tohoto období. Podrobnější data o vnitřní situaci nejdůležitějších západních zemí jsou dobře zdokumentována a snadno přístupná, avšak i ta nejzákladnější data týkající se Sovětského svazu stále nejsou definitivně objasněna a zůstávají předmětem vědeckého bádání. Práce se tak opírá též o poznatky Marka Harrisona, který je jedním z čelních autorů odborně se zabývajících sovětskou ekonomickou historií. Zejména ve svých pozdějších částech se pak práce soustředí převážně na vývoj na evropském kontinentu a textu tak napomáhají i další kvalitní přehledové publikace dostupné též v českém jazyce: *Poválečná Evropa: její historie od roku 1945* Tonyho Judta a *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989* autorské trojice Jiřího Vykoukala, Bohuslava Litery a Miroslava Tejchmana.

Výběr zdrojů užitých při popisu a rozboru Spojených států jakožto specifického aktéra v mezinárodním systému odpovídá teoretickému ukotvení práce. Ve středu pozornosti stojí tehdejší americké vedení, na jehož vrcholu pochopitelně stál prezident Harry S. Truman. Co se týče jeho osobnosti a smýšlení, práce vychází zejména z poznatků Alonza L. Hambyho. Kvalitních relevantních biografii existuje vícero, avšak právě Hambyho kniha *Man of the People: A Life of Harry S. Truman* je nejčastěji doporučována pro její podrobný vhled do Trumanovy psychologie a uvažování. Vrcholní představitelé americké exekutivy nicméně museli jednat v rámci komplexního politického systému Spojených států. Jeho dopadům na americkou zahraniční politiku se věnuje například Norrin M. Ripsman v monografii *Peacemaking by Democracies: The Effect of State Autonomy on the Post-World War Settlements*, ještě podrobněji a s důrazem na bezpečnostní problematiku pak Eric J. Hamilton ve své doktorské disertaci *International Politics and Domestic Institutional Change: The Rise of Executive War-Making Autonomy in the United States*. Z těchto textů práce vychází především s ohledem na jimi explicitně zaujatou pozici v rámci neoklasického směru. Takovou pozici zaujímá též Colin Dueck ve své knize *Reluctant Crusaders: Power, Culture, and Change in American Grand Strategy*, která se zabývá americkou strategickou kulturou a jejím vlivem na zahraniční politiku Spojených států v klíčových úsecích 20. století. Jelikož neoklasický realismus přímo zohledňuje i ideové faktory ztělesňované zejména právě konceptem strategické kultury, práce z Dueckova díla bohatě čerpá.

Narativní část práce zabývající se samotnými klíčovými proměnami americké zahraniční politiky vychází z velkého množství dostupné literatury, ale i pramenů. Hlavní oporu textu tvoří rozsáhlé dílo Melvyna P. Lefflera, především pak jeho již klasická monografie *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*. Ta dodnes představuje tu nejpodrobnější studii národně-bezpečnostní politiky Spojených států za Trumanovy administrativy a jako taková zůstává nedocenitelným zdrojem při zkoumání nejdůležitějších otázek tehdejší americké zahraniční politiky. Arnold Offner ve své knize *Another Such Victory: President Truman and the Cold War, 1945-1953* diskutuje témata velmi podobná těm obsaženým v Lefflerově *A Preponderance of Power*, avšak oproti Lefflerovi nevěnuje tolik pozornosti klíčovým postavám a institucím stojícím pod prezidentem. Zároveň na úkor snah o detailní popis a vyváženou analýzu klade nemalý důraz na kritické hodnocení americké politiky z revizionistické pozice. Tato bakalářská práce tedy z Offnerova díla nečerpá, neboť si nečiní ambice hodnotit americkou zahraniční politiku v širším historickém kontextu a soustředí se hlavně na její popis a vysvětlení, které se neobejde bez pohledu na další aktéry mimo prezidenta Trumana. Z toho důvodu nevádí ani fakt, že Leffler pracuje takřka výlučně s americkými prameny a málokdy vybočuje z čistě americké perspektivy, pročez jeho dílo představuje jen část komplexní skládačky mezinárodní politiky tohoto období. Pravdou nicméně zůstává, že kniha *A Preponderance of Power* poprvé vyšla v roce 1992 a je tak přinejmenším potřeba ji doplňovat o novější poznatky dalších autorů, což práce činí. V neposlední řadě práce čerpá i z některých pramenů klíčových pro sledované téma a období, které jsou dostupné i skrze internetové archivy provozované četnými americkými institucemi a organizacemi. Práce tak například využívá kolekce *Foreign Relations of the United States* vydávané v tištěné i elektronické podobě americkým ministerstvem zahraničí, jakož i dokumentů úzce souvisejících s historií prezidentského úřadu publikovaných na stránkách *The American Presidency Project*, které provozuje *University of California, Santa Barbara*.

1. Neoklasický realismus v analýze zahraniční politiky

Realita je prakticky nekonečně složitá. I v případě že přistoupíme na pozitivistickou logiku, jak ostatně činí tato práce, a budeme svět pokládat za objektivně uchopitelný a poznatelný, nutně se při jeho zkoumání budeme potýkat se zdánlivě nikdy nekončícím objemem dat. Snaha o zkoumání jakéhokoliv dílčího fenoménu bude vždy konfrontována se základní otázkou: jaká data zohlednit a jaká vyloučit, aby mohl být zkoumaný problém uspokojivě popsán a vysvětlen? Při řešení této otázky se věda uchyluje k teorii, zjednodušenému modelu reality, který umožňuje účelně třídit a skládat data a efektivně tak vést naše chápání příslušného problému.¹ Jinými slovy, teorie slouží k rozlišení podstatného od méně podstatného a k odhalení obecného kauzálního mechanismu, jenž se uplatní v obdobných případech. Lze namítnout, že sociální vědy obecně a mezinárodní vztahy konkrétně svou povahou spíše vzdorují užití metod vlastních vědám přírodním, což z tvorby a zejména testování jejich teorií činí komplexnější a zároveň méně formalizovanou záležitost.² Přesto lze v rámci „umírněné“ pozice hlavní aspekty pozitivismu přijmout i zde a s pomocí patřičně upravených empirických metod tvořit, testovat a vylepšovat teorie a na jejich základě vysvětlovat a poznávat i sociální svět.³

1.1. Realismus v mezinárodních vztazích

Základním paradigmatem stojícím u samotného zrodu mezinárodních vztahů jakožto předmětu seriózního vědeckého bádání i moderní akademické disciplíny je realismus. Právě realismus jako první nabídl podrobnější vhled do problematiky mezinárodní politiky a zároveň i teorie, na jejichž základě lze tuto politiku chápat. Zároveň má suverénně nejdelší tradici a v rámci disciplíny je stále nejhojněji užívaným (a pravděpodobně i kritizovaným) teoretickým rozhraním, čemuž odpovídá jeho nesmírná vnitřní rozmanitost.⁴ Přesto lze dle Williama C. Wohlfortha identifikovat tři základní teoretické předpoklady realismu, jež jsou vlastní takřka všem jeho zastáncům: grupismus, egoismus a power-centrismus.⁵

První předpoklad operuje s člověkem jako ze své podstaty společenským tvorem, jenž se sdružuje do společenství, prostřednictvím kterých čelí vnějšímu světu. Politika se odehrává v rámci těchto společenství a mezi nimi.⁶ Soudržnost, která takováto lidská společenství udržuje pohromadě, přitom zároveň působí jako zdroj napětí mezi těmito společenstvími.⁷ Předpoklad egoismu poté člověku

---

¹ Jack Donnelly, „Realism“, in *Theories of International Relations*, ed. Scott Burchill et al. (New York: Palgrave Macmillan, 2005), 30.

² Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro a Steven E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics* (New York: Oxford University Press, 2016), 106.

³ *Ibid.*, 106.

⁴ Jack Donnelly, „Realism“, 29.

⁵ William C. Wohlforth, „Realism and Foreign Policy“, in *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield a Timothy Dunne (Oxford: Oxford University Press, 2016), 36.

⁶ *Ibid.*, 36.

⁷ *Ibid.*, 36.

i diskutovaným lidským společenstvím přisuzuje klíčovou vlastnost, kterou je sobeckost.⁸ Z té vyplývá, že politické chování je chováním následujícím v první řadě vlastní zájem. Jakkoliv toto neplatí absolutně, v politice se jistě mohou projevit i jiné motivy, z pohledu realismu se především s rostoucím nebezpečím lze spolehnout na převahu egoismu v lidském chování. Power-centrismus je vyjádřením primárního předmětu realistické analýzy, kterou je moc. Všechny realistické směry se soustředí na moc jakožto klíčový aspekt politiky. Tu lze chápat vícero způsoby, nejobvykleji jako materiální kapacity, tj. „kapacity nebo zdroje [...] s nimiž se mohou státy navzájem ovlivňovat“.⁹

Pro plejádu klasických realistických autorů je typický zájem především o egoistický charakter člověka a jeho důsledky pro (mezinárodní) politiku. Zhruba od 70. let 20. století však postupně většina realistických badatelů pod vlivem scientismu zanechala snah vysvětlovat mezinárodní vztahy skrze vrozenou a neměnnou lidskou povahu. Místo toho začali hledat teorie a metodologie lépe odpovídající v té době silně rezonujícím pozitivistickým kritériím.¹⁰ Svou pozornost tak obrátili ke zcela opačnému konci celého problému, k samotné struktuře mezinárodní politiky. Převratná *Theory of International Politics* Kennetha N. Waltze položila pevné základy takto orientovanému výzkumu a tzv. strukturálnímu realismu (též neorealismu) zajistila v rámci paradigmatu jednoznačně dominantní pozici přinejmenším do počátků 21. století.¹¹

1.2. Globální pohled strukturálního realismu

Waltzovu dílu dominuje snaha předložit minimalistickou a elegantní teorii schopnou vysvětlovat a předpovídat co možná nejširší spektrum jevů mezinárodní politiky. Dle něj však tohoto nelze dost dobře dosáhnout soustředěním se pouze na charakteristiky a chování států a interakce mezi nimi navzájem.¹² Mezinárodní politiku je v první řadě třeba chápat jako ucelený a svébytný systém utvářený nejen jeho dílčími jednotkami (státy), ale hlavně specifickou nadstátní strukturou.¹³ Tato struktura významnou měrou ovlivňuje chování jednotlivých států. Nedeterminuje sice absolutně jejich jednání, působí ale jako stálý selektivní mechanismus, jenž veškerá jednání různě „odměňuje“ a „trestá“ v závislosti na jejich souladu s principy jeho fungování.¹⁴ Struktura skrze nepřetržitý proces socializace a soutěže v rámci systému omezuje a formuje všechny jednotky, a tedy i jejich jednání, bez ohledu na jejich konkrétní vnitřní nastavení.¹⁵ Waltzovo pojetí struktury mezinárodní politiky je založeno pouze

---

⁸ Ibid., 36.

⁹ Ibid., 36. Znamé alternativní pojetí v podobě vlivu či kontroly nabízí např. Robert Dahl: „možnost A přinutit B udělat něco, co by jinak neudělal“. To lze však mj. obtížně operacionalizovat, neoklasický směr se proto kloní k uvedenému materiálnímu chápání. Viz Rose, „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“, 151.

¹⁰ Petr Drulák, *Teorie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál, 2010), 59–60.

¹¹ Jack Donnelly, „Realism“, 34.

¹² Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics* (Reading: Addison-Wesley, 1979), 60–65.

¹³ Ibid., 67–72.

¹⁴ Ibid., 73–74.

¹⁵ Deklarovaným zdrojem inspirace pro takovouto koncepci struktury je mikroekonomická teorie – i v jejím rámci nepřímo působí (tržní) struktura na jednotky (firmy) a v souladu s jejich (tržním) chováním určuje, která bude úspěšná a která nikoliv. Viz zejm. Waltz, *Theory of International Politics*, 89–91.

na faktorech systémových, a proto ji umožňuje v analýze jasně odlišit od jednotlivých jednotek a jejich vzájemných interakcí. Strukturu mezinárodního systému tedy lze zkoumat i popsat zcela samostatně a s její pomocí je následně možné vysvětlovat dílčí fenomény mezinárodních vztahů.

Třemi definičními znaky této struktury jsou: řád, funkční diferenciací a rozložení moci v rámci systému. Anarchie, respektive absence hierarchického politického řádu, je konstantou mezinárodního života a zároveň klíčovou vlastností mezinárodního systému.¹⁶ Státy se nemohou spolehnout na ochranu a pomoc žádného vyššího nestranného aktéra. Je-li zároveň primárním zájmem každého státu vlastní bezpečnost a sebezáchova, jak předpokládá Waltz,¹⁷ vzniká systém, jemuž dominuje permanentní nejistota a v němž se lze racionálně spolehnout pouze na sebe samotného. S tím úzce souvisí funkční diferenciací států: za stavu anarchie se státy více nesespecializují, a naopak samostatně zaopatřují veškeré své potřeby.¹⁸ Právě principiální neměnností těchto dvou faktorů Waltz vysvětluje „nápadnou jednotvárnost“ mezinárodní politiky napříč lidskými dějinami, jež stojí ve středu jeho zájmu.¹⁹ Jediným skutečně proměnlivým znakem mezinárodního systému je tedy rozložení moci. Distribuci mocenských kapacit uvnitř systému přitom Waltz de facto ztotožňuje s počtem systémových velmocí. „Systémová struktura je utvářena interakcemi jejích nejdůležitějších částí,“ pročez zkoumání mezinárodní politiky jako systému vyžaduje „soustředění na státy, které mají největší vliv“.²⁰ Z tohoto důvodu musí být obecná teorie mezinárodní politiky „nutně založena na velmocích“.²¹

Na základě takto vystavěné teorie Waltz vysvětluje řadu jevů mezinárodního života. Strukturální podněty jsou dle něj klíčovou příčinou převládajícího, neměnného způsobu chování všech států bez ohledu na čas a prostor. V anarchickém mezinárodním systému vyplněném státy vedenými primárně motivem vlastní bezpečnosti pak jejich dominantní chování odpovídá tradici realpolitik.²² Kalkulací, která zohledňuje popsané obecné parametry systému i důležité aspekty konkrétní situace, lze určit politiku nejlépe sloužící zájmu státu, tj. jeho zachování a posílení, přičemž právě tu bude stát zpravidla volit. Primát bezpečnosti znamená podružnost všech ostatních hledisek včetně moci, která je v zásadě podřízeným prostředkem, a nikoliv konečným cílem.²³ To je, alespoň dle Waltze, efekt struktury. V jejím rámci totiž mezi mocí a bezpečností nefunguje přímá úměra, neboť rostoucí moc jednoho státu se ostatní budou zpravidla snažit vyvažovat na domácí (vlastním posilováním) i mezinárodní úrovni (utvářením aliancí).²⁴ Právě mocenské vyvažování je tedy převažující zahraniční politikou státu a zachování pozice v rámci systému jejím smyslem. Systémovým důsledkem státních

---

¹⁶ Ibid., 88–89.

¹⁷ „V anarchii je bezpečnost tím nejvyšším cílem.“ (Ibid., 126).

¹⁸ Ibid., 93.

¹⁹ Ibid., 66.

²⁰ Ibid., 72–73.

²¹ Ibid., 73.

²² Ibid., 117.

²³ Ibid., 126.

²⁴ Ibid., 118.

interakcí této povahy je nastolení rovnováhy moci: jakési rovnovážné polohy mezinárodního systému, který se z ní může dočasně vychýlit, avšak vždy se do ní po čase vrátí.²⁵

Waltzova teorie je záměrně velmi abstraktní a nepříliš komplexní, aby s jejím využitím bylo možné vysvětlit co nejvíce z mezinárodní politiky napříč lidskými dějinami a aby se tak mohla stát kýženou obecnou teorií mezinárodních vztahů. Při podrobnějším zkoumání se však ukazuje, že ona teorie sice říká leccos podstatného, zdaleka ale nevysvětluje vše. Více autorů, strukturálnímu realismu různě nakloněných, tak kvituje otázku vyslovenou Glennem H. Snyderem, který se ptal, zdali Waltzova teorie přece jen není příliš zjednodušující na úkor své vlastní schopnosti předkládat uspokojivá vysvětlení různých jevů mezinárodní politiky.²⁶

Hlavní problém Waltzovy teorie spočívá v tom, že ve skutečnosti dokáže vysvětlit jen relativně málo ze samotného chování států, tedy z jejich zahraniční politiky.²⁷ V závislosti na aplikaci jejích velmi obecných a abstraktních závěrů lze při analýze konkrétního problému na úrovni jednotlivých států dojít ke zcela protichůdným vysvětlením i předpovědím.²⁸ Waltz sám tuto skutečnost nepovažuje za nedostatek, nýbrž za pochopitelný rys své čistě strukturální teorie mezinárodní politiky. Sféry globální mezinárodní politiky a partikulárních zahraničních politik států jsou dle něj odděleny a oběma jsou určeny jejich vlastní teorie, které nemohou a nemají sloužit podrobným analýzám mimo rámec, jemuž byly určeny.²⁹ Teorie mezinárodní politiky se ve Waltzově pojetí zaměřuje na strukturu, která nijak absolutně nedeterminuje jednání států, pouze jej nepřímou ovlivňuje. Taková teorie nám tedy neřekne, „proč minulé úterý stát X učinil nějaký konkrétní krok“.³⁰ Umožní nám ale přinejmenším pochopit určitý limitující rámec, v němž státy jednají.

Jiní autoři s takovýmto kategorickým rozlišením nesouhlasí a teorii strukturálního realismu ve vztahu k chování států dále rozvádějí a specifikují. Základem veškerého uvažování v rámci strukturálně realistické školy vždy zůstává anarchické mezinárodní prostředí, v němž je primárním zájmem každého státu vlastní bezpečnost. Klíčová diskuze ale existuje ohledně toho, k jakému chování struktura mezinárodní politiky státy ve výsledku vede a jaké chování tedy ve skutečnosti převažuje.³¹ Odlišné pohledy a pnutí jsou nejčastěji zobecňovány na spor mezi tzv. defenzivními realisty a tzv. ofenzivními realisty. Defenzivní realisté pokračují ve šlépějích Waltze a za pro státy klíčový strukturální imperativ považují již diskutované mocenské vyvažování a udržování vlastní pozice v rámci mezinárodního

---

²⁵ Ibid., 117–119.

²⁶ Glenn H. Snyder, „Process Variables in Neorealist Theory“, *Security Studies* 5, č. 3 (1996): 167.

²⁷ Slepých míst lze i z realistických pozic najít vícero. S ohledem na ambici teorie poskytnout vysvětlení mezinárodní politiky od počátků lidské civilizace je problematická například již její konceptualizace tří základních definičních znaků. Ty pro svůj předobraz v moderním světě západních národních států nedokážou legitimně obsáhnout dlouhé úseky dějinného vývoje a v jejich rámci dát základ přesvědčivým vysvětlením. Více viz např. Barry Buzan a Richard Little, „Waltz and World History: The Paradox of Parsimony“, *International Relations* 23, č. 3 (září 2009): 446–463.

²⁸ William C. Wohlforth, „Realism and Foreign Policy“, 38–39.

²⁹ Kenneth N. Waltz, „International Politics Is Not Foreign Policy“, *Security Studies* 6, č. 1 (1996): 54–57.

³⁰ Waltz, *Theory of International Politics*, 121–122.

³¹ John J. Mearsheimer, „Structural Realism“, in *International Relations Theories*, ed. Tim Dunne, Milja Kurki a Steve Smith (Oxford: Oxford University Press, 2013), 78.

systému, byť tento obecný závěr obvykle konkretizují a upřesňují.³² Takovéto chování států mají za nejracionalnější, neboť struktura mezinárodní politiky dle nich významně omezuje možnosti expanze a vlastního posilování na úkor jiných. Ofenzivní realisté s tímto názorem nesouhlasí. Strukturální omezení zdůrazňovaná defenzivními realisty nepovažují za nijak zvlášť silná, a proto naopak za pro státy primární strukturální imperativ považují maximalizování vlastní moci, eventuálně nastolení hegemonie.³³ Z pohledu ofenzivního realismu jde o neefektivnější a nejracionalnější způsob zajištění vlastní bezpečnosti.

Strukturální realismus v oblasti zahraniční politiky tedy zjevně přestává postačovat. Jakkoliv různí autoři na základě v podstatě nezměněných východisek strukturálního realismu dospívají k diametrálně odlišným závěrům ohledně povahy zahraniční politiky států, dílčí teorie a poznatky neorealistickeých autorů lze jistě v souhrnu interpretovat jako potenciální základ neorealistickeé teorie zahraniční politiky.³⁴ Taková teorie ale bude vždy mít pro svá strukturalistickeá východiska problém se složitou a rozmanitou realitou chování jednotlivých států. Její hlavní slabinu je možné vyjádřit jednoduchou otázkou: proč pojmově stejné státy v pojmově stejných situacích (tj. stejném strukturálním postavení) někdy jednají odlišně?³⁵ V praxi se ukazuje, že chování států mnohdy jednoduše odporuje strukturálním zákonitostem i predikcím. Neorealistickeé pojetí zahraniční politiky je tak sice přímé, jasné a založené na jednoduchých zákonitostech, přecež dokáže předkládat elegantní vysvětlení i zajímavé předpovědi. Přesto, či spíše právě proto, je příliš zobecňující, zjednodušující a nepřesné.³⁶

1.3. Neoklasický „korektiv“

Ve sféře zahraniční politiky lze identifikovat vícero příčin ztráty přesvědčivosti strukturálního realismu. Ripsman, Taliaferro a Lobell konkrétně zdůrazňují z perspektivy neoklasického realismu čtyři hlavní problematickeé aspekty neorealistickeé teorie: problém percepce, problém určitosti systémových signálů, problém racionality a problém státní mobilizace.³⁷ První dva problémy souvisí s tokem informací v mezinárodním systému. Ve strukturálně realistickeé teorii je totiž předpokladem fungování tohoto systému v podstatě bezvadný přenos informací v jeho rámci, zejména k jednotlivým státům a zpět. Tyto informace (systémové signály) musí být státy pokaždé zcela a správně přijaty, aby se obratem mohly stát primárním stimulem jejich chování.³⁸ Reálně ale státy ony signály nemusí vnímat vůbec, o to méně naprosto perfektně a celistvě. Systém navíc zřídka generuje jasné signály.³⁹ V mezinárodní politice spíše převládá nejistota a systémové signály jsou tedy obvykle přinejmenším neurčité, někdy i

---

³² Ibid., 81.

³³ Ibid., 81–83.

³⁴ Colin Elman, „Horses for Courses: Why Not Neorealist Theories of Foreign Policy?“, *Security Studies* 6, č. 1 (1996): 7–53.

³⁵ Rose, „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“, 151.

³⁶ Anders Wivel, „Realism in Foreign Policy Analysis“, *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. (26. září 2017), <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-475>.

³⁷ Ripsman, Taliaferro a Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 19–25.

³⁸ Ibid., 20.

³⁹ Ibid., 21–22.

naprosto protichůdné. Obecně lze říci, že informační tok v mezinárodním systému je podstatně složitější a problematičtější, než koncepce strukturálního realismu nasvědčuje.

Zbývají dva problémy jsou přímočařejší. Neorealistická teorie nestojí pouze na předpokladu perfektního toku a percepce informací, ale i na jejich zcela racionálním zpracování a adekvátní reakci ze strany států.⁴⁰ Ty přitom vedou lidé, kteří mají k úplné racionalitě různě daleko. Poslední problém, problém mobilizace, konečně otevírá otázku povahy samotného státu. Ten nikdy není zcela unitárním aktérem jednajícím jednomyslně v rámci mezinárodního systému, jak předpokládá neorealismus, ale svébytným a komplikovaným organismem, jehož vnitřní fungování může samo o sobě významně ovlivnit podobu jeho zahraniční politiky.⁴¹ To se nejzjevněji projevuje v momentech, kdy vedení státu chce realizovat určitou zahraniční politiku, avšak naráží na své vlastní vnitrostátní limity, ať už je jimi nevykonný státní aparát, váhavý zákonodárny sbor či protichůdné domácí veřejné mínění. Všechny zde diskutované aspekty neorealistickej teorie sice mohou být ospravedlnitelnou fikcí při konstrukci strukturální teorie mezinárodní politiky, avšak teorii ani analýzu zahraniční politiky na nich založit nelze.

Neoklasická realistická škola se tak snaží nabídnout více komplexní a sofistikovaný pohled na problematiku zahraniční politiky. Na jednu stranu jsou její autoři obecně přesvědčeni o užitečnosti realismu obecně a strukturálního realismu konkrétně, a stále z nich do značné míry vychází, na druhou stranu se snaží vyrovnat s jejich četnými teoretickými nedostatky. Využívají při tom i konceptů s původem v odlišných paradigmatech, zejména liberalismu a konstruktivismu, ty však samy o sobě v analýze zahraniční politiky považují za podobně nevyhovující.⁴² Výsledkem je teoretický přístup k analýze státního jednání, jehož primárním východiskem nadále zůstává mezinárodní systém (především rozložení moci v jeho rámci), který vždy utváří základní obrysy zahraniční politiky každého státu.⁴³ Ta však není vysvětlována přehnaně deterministicky a jen s podrobnějším přihlédnutím ke struktuře mezinárodní politiky, nýbrž i za důsledného zohlednění vnitřních „převodových“ mechanismů každého státu.⁴⁴ Zbytek kapitoly se tedy věnuje právě neoklasické konceptualizaci mezinárodního systému a státu jako aktéra, jakož i jejich vzájemnému propojení a fungování v rámci celé teorie.

Mezinárodní systém a jeho působení

Výchozím bodem neoklasické realistické teorie je vždy mezinárodní systém. Z perspektivy této teorie je zahraniční politika každého státu stále v první řadě reakcí na působení tohoto systému, u něj je

---

⁴⁰ Ibid., 22–23.

⁴¹ Ibid., 24–25.

⁴² Oproti liberalismu zejména upřednostňují roli mezinárodního systému a jeho působení, nikoliv jakýchkoliv faktorů vnitrostátního původu. S konstruktivismem sice nalézají částečnou shodu ohledně významu sociálního vnímání a konstrukce reality, setrvávají však na existenci objektivní mocenské reality významně ovlivňující dynamiku mezinárodního života. Viz Rose, „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“, 150–153.

⁴³ Ibid., 146.

⁴⁴ Ibid., 146–147.

proto třeba i začít. Již bylo naznačeno, že neoklasická koncepce mezinárodního systému vychází ze strukturálně realistického pojetí, tedy že její základ tvoří státy a Waltzem popsaná anarchická struktura, jež specificky omezuje a formuje, nikoliv však determinuje, státní jednání. Hlavním a neměnným důsledkem působení takové struktury je výše zmíněná permanentní nejistota mezi státy a s ní související dominující princip svépomoci v mezinárodním prostředí.⁴⁵ Celkové rozložení moci, jediný proměnlivý znak struktury mezinárodní politiky, je pak nadále klíčovým faktorem zapříčiňujícím dynamiku mezinárodního systému.⁴⁶ Politika je totiž i z pohledu neoklasického realismu stále především zápasem o moc ve světě omezených zdrojů a věčné nejistoty ohledně úmyslů druhých.⁴⁷ V jádru je tak systémové působení na státy stejné.

Neoklasická škola však významně problematizuje způsob, jakým takové systémové působení probíhá. Mnoho autorů i mimo neoklasický směr podotýká, že lze vysledovat další důležité systémové faktory, které přitom nelze spojovat se strukturou mezinárodní politiky jako takovou.⁴⁸ Ty mohou zásadně ovlivnit podobu interakce států, a tedy i dynamiku celého mezinárodního systému, je proto smysluplné je přinejmenším v teorii zahraniční politiky zohlednit. Ripsman, Taliaferro a Lobell pracují s tzv. strukturálními modifikátory, jež chápou jako určité faktory materiální povahy na úrovni mezinárodního systému či jeho částí, které strukturální efekty ovlivňují, avšak jsou na struktuře zcela nezávislé.⁴⁹ Tyto modifikátory ze své povahy mohou, ale nemusí mít univerzální efekt napříč mezinárodním systémem – mohou mít význam například jen pro velmoci, určitý region či sousedící státy.⁵⁰ Stejně tak se jejich efekt bude obvykle s postupem času měnit.

Jako nejvýznamnější strukturální modifikátory autorská trojice vytyčuje geografii, difuzi technologií a rozložení ofenzivních a defenzivních kapacit. Pouhé větší vzdálenosti či topografické bariéry a vodní plochy dokážou usnadnit bezpečnostní situaci v určité sekci systému, stejně jako jejich absence dokáže takovou situaci notně ztížit.⁵¹ Co se druhého modifikátoru týče, již Barry Buzan dříve poukazoval na fakt, že technologický vývoj a rozšiřování jeho výsledků v rámci mezinárodního systému „radikálně“ mění „kvalitu, kvantitu a účinky“ interakcí mezi státy – nejzjevněji v případě transportních, komunikačních a informačních technologií.⁵² Konečně i rovnováha ofenzivních a defenzivních kapacit či její vychýlení modifikuje strukturální efekty, když v daném momentě ztěžuje nebo napomáhá agresi. Snyder toto trefně ilustruje příkladem jaderných zbraní, které významně „tlumí agresi a ulehčují

---

⁴⁵ Ripsman, Taliaferro a Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 36–37.

⁴⁶ *Ibid.*, 43–44.

⁴⁷ *Ibid.*, 43.

⁴⁸ Glenn H. Snyder, „Process Variables in Neorealist Theory“, 168–171; Barry Buzan, „Beyond Neorealism: Interaction Capacity“, in *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism*, Barry Buzan, Charles Jones a Richard Little (New York: Columbia University Press, 1993), 66–80.

⁴⁹ Ripsman, Taliaferro a Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 40–41.

⁵⁰ *Ibid.*, 41–42.

⁵¹ *Ibid.*, 41.

⁵² Barry Buzan, „Beyond Neorealism: Interaction Capacity“, 69–70.

bezpečnostní dilema, ale nemění strukturální fakt anarchie“.⁵³ To vše též dobře ilustruje prostorovou i časovou relativitu strukturálních modifikátorů v rámci mezinárodního systému.

Dalším stěžejním prvkem neoklasické teorie je (ne)jasnost systémových signálů. Již bylo řečeno, že systémové signály, z nichž se stávají stimuly státního jednání, málokdy bývají naprosto jasné a určité. Soubor informací generovaných systémem je jednoduše příliš komplexní a k jednotlivým státům se vždy dostane jen jeho část. Ripsman, Taliaferro a Lobell proto do své teorie faktor jasnosti signálů přímo začleňují.⁵⁴ Mezi jasností systémových signálů a intenzitou projevů vnitrostátních faktorů při tvorbě zahraniční politiky totiž dle nich funguje nepřímá úměra: čím jasněji signalizuje systém, jak by měl stát jednat, tím méně se v jeho chování projevují vnitrostátní faktory (a naopak).⁵⁵ Jasnost signálu je dle nich dána: 1) mírou, do jaké je možné identifikovat hrozbu či příležitost, 2) mírou, v jaké je možné dané hrozbě či příležitosti přiřadit konkrétní časový horizont⁵⁶ a 3) mírou, v jaké je možné identifikovat vhodnou reakci nebo reakce na danou hrozbu či příležitost.⁵⁷ Zatímco konkrétní hrozby či příležitosti ze systémových signálů často identifikovat lze, kvalifikovat je může být časově zpravidla výrazně obtížnější s ohledem na vždy omezený objem informací obsažený v oněch signálech. Výjimečná je pak pochopitelně jistota ohledně vhodné politiky v reakci na konkrétní hrozby a příležitosti.⁵⁸

Posledním významným faktorem ovlivňujícím zahraniční politiku na systémové úrovni je strategické prostředí státu, konkrétně jeho permissivita nebo restriktivita. Takto je vyjádřena situace státu z hlediska existujících hrozeb a příležitostí, respektive jejich významu a časové vzdálenosti.⁵⁹ Permisivní strategické prostředí je takové, v němž neexistuje žádná významná ani bezprostřední hrozba či příležitost, kdežto v restriktivním strategickém prostředí nejméně jedna taková hrozba či příležitost existuje.⁶⁰ Koncept lze vyjádřit škálou, na jejímž jednom konci stát disponuje relativně širokou paletou možností jednání a na druhém naopak silně omezenou. Mezi povahou strategického prostředí a vlivem vnitrostátních faktorů na zahraniční politiku přitom funguje podobný vztah jako u jasnosti systémových signálů. Jedná-li stát ve spíše permisivním prostředí, více se na podobě jeho zahraniční politiky podílí domácí faktory (a naopak).⁶¹ S povahou strategického prostředí přitom nelze zacházet jako se závislou proměnnou jiného faktoru na úrovni systému. Všechny mocenské konfigurace v systému připouštějí různou permissivitu a restriktivitu.⁶² A zatímco jasnost systémových signálů se vztahuje k možnosti státu

---

⁵³ Glenn H. Snyder, „Process Variables in Neorealist Theory“, 171.

⁵⁴ Přiznávají sice, že uspokojivé definování, operacionalizace i měření jasnosti signálů je velmi náročné, tento prvek však považují za příliš důležitý na to, aby byl zavrhnut. Viz Ripsman, Taliaferro a Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 49–51.

⁵⁵ *Ibid.*, 49–50.

⁵⁶ Například zda lze na základě dostupných informací určitou hrozbu vyhodnotit jako akutní.

⁵⁷ *Ibid.*, 46.

⁵⁸ *Ibid.*, 48.

⁵⁹ *Ibid.*, 52.

⁶⁰ *Ibid.*, 52.

⁶¹ *Ibid.*, 52–53.

⁶² *Ibid.*, 53–55.

hrozby či příležitosti identifikovat a kvalifikovat, povaha strategického prostředí vyjadřuje (alespoň pociťované) existující a jasné hrozby či příležitosti.⁶³

Mechanismus státu

Neodmyslitelnou součástí neoklasické teorie je problematizace státu jakožto klíčového aktéra mezinárodní politiky. V kontrastu se strukturálním realismem je stát sám o sobě podroben zevrubnému zkoumání a nejdůležitější faktory na jeho úrovni jsou začleněny do širšího analytického rámce vedle výše diskutovaného mezinárodního systému. Lze tak zkonstruovat určitý zjednodušený analytický model, jenž umožňuje strukturovaný náhled na státní zahraniční politiku (závislou proměnnou). V jeho jádru stojí stát jako de facto systém sám o sobě, který je umístěn v systému mezinárodním. Mezinárodní systém generuje signály, které jsou v relaci ke státu systémovými stimuly (nezávislou proměnnou). Ty jsou nejprve přijaty a zpracovány, aby následně na jejich základě byla činěna odpovídající rozhodnutí, jež se konečně zračí v konkrétních politikách. Na všechny tři části tohoto procesu přitom mají vliv rozličné faktory na státní úrovni (intervenující proměnné), čímž se zahraniční politika každého státu více či méně individualizuje v závislosti na jejich specifické povaze a působení. Čtyři obecné kategorie, do kterých Ripsman, Taliaferro a Lobell tyto faktory na úrovni státu syntetizují, jsou: osobnostní složení vrcholných představitelů, strategická kultura, vztahy mezi státem a společností a institucionální struktura.⁶⁴

První kategorie faktorů je do značné míry reflexí rozsáhlých poznatků psychologie ve vědách o politice. Její inkorporace do neoklasické teorie pramení ze snahy o přesnější a detailnější analýzu zahraniční politiky, ke které dochází na úkor co nejvíce abstraktní, jednoduché a obecné teorie mezinárodní politiky.⁶⁵ Opírá se o zkušenost, že zahraniční politiku mnohdy nelze uspokojivě vysvětlit bez bližšího pohledu na konkrétní osobnosti v čele zkoumaného státu, čili že „na vedení záleží“.⁶⁶ U vrcholných představitelů zahraničně-politické exekutivy a blízkých poradců je proto vhodné vzít v potaz jejich osobní hodnoty, ideje a názory tvořící dohromady jejich „kognitivní filtr“, skrze který vnímají veškeré přichodící informace a který rovněž ovlivňuje i jejich jednání.⁶⁷ Svou roli mohou sehrát i psychologické profily jednotlivých klíčových osob (nejzjevněji v případě různých osobnostních poruch).⁶⁸ V tomto kontextu je zejména třeba vyzdvihnout význam rozdílu mezi objektivní realitou mezinárodní politiky a subjektivním vnímáním této reality ze strany osobností v čele států.⁶⁹ Subjektivním zpracováním mohou být dostupné informace nejruzněji dezinterpretovány, což následně

---

⁶³ Ibid., 55–56.

⁶⁴ Ibid., 59–60.

⁶⁵ Jack S. Levy, „Psychology and Foreign Policy Decision-Making“, in *The Oxford Handbook of Political Psychology*, ed. Leonie Huddy, David O. Sears a Jack S. Levy (Oxford: Oxford University Press, 2013), 301–302.

⁶⁶ Margaret G. Hermann et al., „Who Leads Matters: The Effects of Powerful Individuals“, *International Studies Review* 3, č. 2 (léto 2001): 83–131.

⁶⁷ Rose, „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“, 157–161; Ripsman, Taliaferro a Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 62.

⁶⁸ Ibid., 63–64.

⁶⁹ Ibid., 65–66.

může vést k nevhodné zahraniční politice. Osobnostní složení vrcholných představitelů státu tedy může mít vliv na celý proces tvorby zahraniční politiky, tj. nejen na percepci,⁷⁰ ale i na rozhodování a následnou politickou realizaci.

Strategická kultura se oproti předchozí kategorii vztahuje na celý stát, respektive společnost. Lze ji chápat jako kolektivně sdílený soubor vzájemně propojených sociálních norem a představ, který se v rámci státu neustále reprodukuje a institucionalizuje.⁷¹ Ten pak ovlivňuje zahraniční politiku státu především ve stanovení toho, co je v této politice vhodné či vůbec přijatelné a co již ne.⁷² To se typicky projevuje v přístupu k řešení mezinárodních sporů a konfliktů, zejména k užití síly v nich, potažmo v konkrétních metodách v tomto směru užívaných. Ripsman, Taliaferro a Lobell v návaznosti na poznatky jiných autorů navrhuji v rámci kategorie zohlednit i aspekt dominantní ideologie a míry nacionalismu. Zatímco ideologie může modifikovat zejména politiku státu navenek (například tvorbu aliancí či naopak podněcování nepřátelství), míra nacionalismu má především vliv na schopnost státu mobilizovat zdroje za účelem realizace zahraniční politiky.⁷³ Taktéž i strategická kultura může mít přímý vliv na všechny tři rozlišené části procesu tvorby zahraniční politiky.

Třetí a čtvrtá kategorie faktorů, tedy vztahy mezi společností a státem, jakož i jeho institucionální struktura, jsou v neoklasické teorii produktem snah adekvátně zohlednit vnitřní komplexitu celého státu a její dopady na zahraniční politiku. Vztah státu a společnosti nejobecněji vyjadřuje povahu interakcí mezi státem jako specifickou institucí nadanou výkonem suverenity na jedné straně a státní populací tvořící společnost na straně druhé, případně různými ekonomickými a sociálními skupinami v jejím rámci.⁷⁴ Je především třeba zohlednit míru shody či sounáležitosti mezi státem a společností, respektive důležitými skupinami v jejím rámci: její absence bude zpravidla na překážku realizaci vhodné zahraniční politiky, naopak její vyšší míra ji bude často usnadňovat.⁷⁵ Kategorie však svou povahou otevírá prostor pro zohlednění řady potenciálně významných faktorů. Jsou jimi například dominance určité zájmové skupiny či skupin v rámci politiky státu, míra jednoty či naopak roztržitosti napříč společností jako takovou nebo stabilita vlády.⁷⁶ Řada dílčích faktorů obsažená v rámci této kategorie může mít zásadní vliv jak na politické rozhodování, tak na implementaci učiněných rozhodnutí v rámci konkrétních politik.

V neposlední řadě bude mít pro zahraničně-politické jednání státu význam jeho institucionální struktura. Kategorii lze do značné míry ztotožnit s pojmem politického režimu, který je v politologii předmětem samostatného zkoumání: jde o specifický systém, v jehož mezích je organizována politická

---

⁷⁰ Autoři explicitně spojují diskutovanou kategorii pouze s percepcí, sami však uvádějí konkrétní historické příklady, kdy osobnostní složení ovlivnilo i rozhodování a následnou tvorbu politiky.

⁷¹ Ibid., 67.

⁷² Ibid., 67.

⁷³ Ibid., 69.

⁷⁴ Ibid., 71.

⁷⁵ Vyšší míra sounáležitosti ale může znamenat i problém, pokud povede k následování nevhodných domácích imperativů. Ibid., 71–72.

⁷⁶ Ibid., 72–74.

moc skrze formální i neformální politické instituce a instituty.⁷⁷ Institucionální struktura státu z tohoto hlediska pojímá zejména nejdůležitější instituce, jejich vzájemné vztahy a také procesy, jimiž je státní moc uplatňována. Důležité rozdíly v této oblasti přitom nebudou panovat jen mezi autokraciemi a demokraciemi, ale rovněž i mezi různými demokratickými režimy navzájem.⁷⁸ Institucionální struktura bude zpravidla alespoň částečně formalizovaná v podobě právních norem, neméně důležitou roli ale budou hrát i její právem neupravené, neformální aspekty (typicky nejružnější politické zvyklosti a dohody nebo systém politického stranictví). Kategorie tedy svou podstatou vyjadřuje kdo, kdy a jak se v rámci státu může podílet na zahraničně-politických rozhodnutích a jejich následné realizaci, čímž se podepisuje na výsledném jednání státu v mezinárodním systému.⁷⁹

Záběr vysvětlení a jeho důsledky pro analytický model

Neoklasický realismus byl jako teoretický směr ve svém zaměření po dlouhou dobu omezen na analýzu a vysvětlování zahraniční politiky států. V této oblasti zůstává velmi užitečný. Pragmatická kombinace faktorů na úrovni struktury i jednotky v rámci koherentního analytického modelu umožňuje tvorbu uspokojivých vysvětlení s citem pro detail, a to zejména ve srovnání s tradičnějšími „velkými“ teoriemi.⁸⁰ Neoklasický realismus tedy může přinejmenším plnit roli teorie zahraniční politiky jakožto „logické a nutné extenze“ strukturálního realismu,⁸¹ kdy vysvětluje velkou část mezinárodního života ponechanou mimo záběr tohoto obecnějšího přístupu.⁸² Lze jej tak užít k analýze státního jednání v krátkodobém až střednědobém horizontu: od krizového rozhodování přes trvalejší zahraniční politiku až po velkou strategii daného státu.⁸³ To byla i dřívější pozice Ripsmana, Taliaferro a Lobella, kteří se zprvu drželi dichotomie mezi teorií mezinárodní politiky a zahraniční politiky vytyčené Waltzem.⁸⁴ Nově ale navrhli tuto pomyslnou propast překročit a neoklasický realismus přetvořit ve zcela samostatnou teorii mezinárodní politiky. Ta pohlíží na veškeré jevy mezinárodního života, od zahraniční politiky až po strukturální změny, jako na oboustranně propojené a interagující a otevírá tak otázku vlivu států na mezinárodní systém.⁸⁵ Taková ambice však přesahuje záběr této práce, jež se drží užší analýzy státní politiky, pro kterou není doposud diskutovaný model o nic méně vhodný.

---

⁷⁷ Michal Kubát, „Demokratické politické režimy“, in *Úvod do studia politiky*, ed. Miroslav Novák (Praha: Sociologické nakladatelství, 2011), 699.

⁷⁸ Norrin M. Ripsman, *Peacemaking by Democracies: The Effect of State Autonomy on the Post-World War Settlements* (University Park, PA: The Pennsylvania State University Press, 2002), 221–226.

⁷⁹ Ripsman, Taliaferro a Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 75.

⁸⁰ Nathan A. Sears, „The Neoclassical Realist Research Program: Between Progressive Promise and Degenerative Dangers“, *International Politics Reviews* 5 (2017): 21–31; Nicholas R. Smith, „Can Neoclassical Realism Become a Genuine Theory of International Relations?“, *The Journal of Politics* 80, č. 2 (duben 2018): 742–749.

⁸¹ Brian Rathbun, „A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism as the Logical and Necessary Extension of Structural Realism“, *Security Studies* 17, č. 2 (2008): 294–321.

⁸² Rose, „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“, 145.

⁸³ Ripsman, Taliaferro a Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 83–84.

⁸⁴ *Ibid.*, 80–82.

⁸⁵ Pro podrobnější vysvětlení tohoto návrhu *ibid.*, 80–90. Zajímavou polemiku lze nalézt zejména v Sears, „The Neoclassical Realist Research Program: Between Progressive Promise and Degenerative Dangers“, 21–31; Smith, „Can Neoclassical Realism Become a Genuine Theory of International Relations?“, 742–749.

Je v zásadě logické, že v závislosti na vysvětlovaném jevu se rovněž bude měnit význam jednotlivých proměnných v rámci užitého analytického modelu (a tedy i důraz analýzy). Vše se odvíjí od veličiny času, respektive časového rozmezí, v němž stát jedná. Podle určitého časového horizontu bude třeba v analýze přikládat různým proměnným různou váhu. Zatímco v případě krizového rozhodování v krátkém čase bude umocněn vliv existující struktury mezinárodního systému, deštruktivní proměna velké strategie nebude touto strukturou tolik svázána i proto, že je svou povahou více prospektivní a zohledňuje možný budoucí vývoj.⁸⁶ Podobný princip se uplatní i v případě intervenujících proměnných na úrovni státu. S prodlužujícím se časovým horizontem se bude snižovat význam osobností v čele státu a poroste význam jeho institucionální struktury, jakož i povaha jeho vztahu k širší společnosti.⁸⁷ Význam strategické kultury jakožto specifického, napříč státem (tj. i vrcholnou exekutivou) sdíleného souboru norem by naopak měl být relativně stabilní bez ohledu na čas.⁸⁸

1.4. Metodologie

Povaha neoklasického realismu do značné míry předurčuje vhodnou metodologii, za jejíhož využití lze teorii efektivně aplikovat při vysvětlování různých jevů mezinárodního života. Již Rose konstatoval, že neoklasický realismus po metodologické stránce vybízí k tvorbě „teoreticky informovaných narativů“, které primárně mapují proces, skrze který se relativní moc státu přeměňuje v jeho jednání v mezinárodním systému.⁸⁹ Smyslem je poskytnout detailní a kontextuálně citlivé vysvětlení konkrétního jevu (jednání státu), které bude stát na pevném, obecném základě uplatnitelném v jiných, dostatečně podobných případech. Takové je i základní východisko tohoto textu.

Práce je proto koncipována jako instrumentální jednopřípadová studie.⁹⁰ Jedná se o analýzu proměny zahraniční politiky Spojených států amerických v letech 1945–1948, která se soustředí na hlavní faktory stojící za specifickou podobou této proměny a zároveň na proces, skrze nějž se tato proměna realizovala. Opírá se přitom o již popsany neoklasický analytický model státního jednání. Podstatou práce tedy není pouhá deskripce aspektu historické epizody Spojených států amerických, ale především vyzdvižení příčinného mechanismu v jeho jádru. Ten lze podle Michala Kořana chápat jako „intervenující propojení mezi nezávislou a závislou proměnnou [...] uvnitř určitého kontextu“.⁹¹ V tomto případě tedy mezi systémovými stimuly a státním jednáním. Příčinný mechanismus přitom zahrnuje i „takové [...] procesy, které nemohou být bezprostředně pozorovány“ a proto je možné je pouze „nedokonale dovodit a hypoteticky předpokládat“ na základě empirie.⁹² Jakýkoliv popsany

---

⁸⁶ Ripsman, Taliaferro a Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 84–85.

⁸⁷ *Ibid.*, 92–93.

⁸⁸ *Ibid.*, 91–92.

⁸⁹ Rose, „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“, 168.

⁹⁰ Michal Kořan, „Jednopřípadová studie“, in *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*, ed. Petr Drulák (Praha: Portál, 2008), 29–61.

⁹¹ *Ibid.*, 37.

⁹² *Ibid.*, 37.

příčinný mechanismus tak svou povahou zůstává hypotézou více či méně podpořenou pozorováním, jejíž platnost nelze definitivně potvrdit, ani vyvrátit.⁹³

Instrumentálnost práce spočívá v její snaze prozkoumat vypovídací hodnotu analytického modelu předloženého Ripsmanem, Taliaferrem a Lobellem. Činí tak metodou rozboru procesu (*process tracing*), kdy na základě existujících důkazů mapuje klíčový intervenující příčinný proces ležící mezi nezávislou proměnnou a závislou proměnnou v rámci vytyčeného případu.⁹⁴ Užitý model je ale svou povahou velmi obecný, jelikož zejména intervenující proměnné přesně nspecifikuje, nýbrž jen určuje jejich širší kategorie. To je pochopitelné s ohledem na koncepci celé *Neoclassical Realist Theory of International Politics* jakožto novátorského příspěvku v rámci stále se rozvíjejícího vědeckého programu. Znamená to ale, že model sám o sobě neumožňuje aplikaci explicitní teoretické formule na konkrétní případ za účelem jejího přísného testování. Práce proto užívá techniky detailního vyprávění (*narrace*) a chronologicky mapuje zvolený případ s cílem poskytnout teoreticky informovaný náhled a zároveň vytvořit vhodný základ pro další případný výzkum.⁹⁵ Využívá přitom uvedené Waltzovy teorie mocenského vyvažování jako strukturálního východiska, které modifikuje a doplňuje dle neoklasického modelu.⁹⁶ Cílem práce je mj. posoudit, zda a jakým způsobem faktory předkládané Ripsmanem, Taliaferrem a Lobellem ovlivnily celkový pozorovaný výsledek a zda tak potenciálně skýtají přidanou hodnotu pro analýzu zahraniční politiky.

---

⁹³ Ripsman, Taliaferro a Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 107.

⁹⁴ Michal Kořan, „Jednopřípadová studie“, 44.

⁹⁵ *Ibid.*, 45.

⁹⁶ Explicitní přijetí specifického strukturálního východiska doporučují Ripsman, Taliaferro a Lobell, aby skrze něj mohla být ustanovena nezávislá proměnná. Přidaná hodnota neoklasické teorie má pak primárně spočívat v její možnosti vysvětlovat a předpovídat jevy, na které jednodušší strukturální teorie nepostačuje. Ripsman, Taliaferro a Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 114–117.

2. Bod nula: mezinárodní systém a Spojené státy po konci druhé světové války

---

Navzdory svému katastrofickému rozsahu a brutalitě druhá světová válka do značné míry potvrdila a urychlila změny v mezinárodním systému, jejichž kořeny sahaly přinejmenším do první světové války. Dříve multipolární, avšak nestabilní konfigurace mezinárodního systému se záhy po válce definitivně ustálila. Z původních šesti předválečných velmocí – Francie, Japonsko, Německo, Sovětského svazu, Spojeného království a Spojených států – zbyly fakticky poslední tři jmenované.

Spojené státy vyšly z války, s určitým zjednodušením, jako „vítěz mezi vítězi“. Především se válka takřka nedotkla jejich vlastního území, tudíž jejich ekonomická základna nebyla nijak narušena. Ve spojitosti s dynamickou válečnou ekonomikou to znamenalo celkový nárůst amerického hospodářství na téměř dvojnásobek předválečné hodnoty.⁹⁷ V roce 1945 tak Spojené státy vlastnily mimo jiné zhruba polovinu světových výrobních kapacit a velkou část světových finančních rezerv.⁹⁸ Americká vojska sice válčila na několika frontách, přesto v důsledku války přišlo o život „jen“ zhruba 410 tisíc Američanů.⁹⁹ Dříve americkým státem relativně zanedbávané ozbrojené síly se v průběhu války proměnily v obrovský a hlavně velmi zkušený i vysoce moderní sbor. Počet jejich příslušníků se z válečného maxima, více jak 12 milionů mužů a žen, rychle snižoval v důsledku rozsáhlé, celospolečensky vyžadované demobilizace, i tak ale zůstávala Spojeným státům jednoznačná globální převaha na moři i ve vzduchu, jakož i jaderný monopol.¹⁰⁰ Z „dobré války“ vyšly Spojené státy jako nezpochybnitelná supervelmoc.

Jediná zbylá mocnost schopná a ochotná konkurovat americké dominanci byl Sovětský svaz. Jeho situace však byla ve srovnání se Spojenými státy tristní. Těžiště války v Evropě leželo na východě, převážně na sovětském území, a právě zde také válka nabrala svůj nejzrůdnější, vyhlazovací charakter. Z 15 svazových republik jich 6 bylo alespoň částečně okupováno, pročež se zhruba 55 až 65 milionů sovětských občanů ocitlo pod nepřátelskou správou.¹⁰¹ Výsledkem byla nevídaná devastace sovětské populace i hospodářství. Podle různých novějších odhadů zemřelo v důsledku války zhruba 24 až 27 milionů sovětských občanů.¹⁰² Zároveň země přišla asi o čtvrtinu předválečných výrobních kapacit.¹⁰³ Například Mark Harrison tak k roku 1945 odhaduje sovětský HDP jako zhruba pětinový oproti

---

⁹⁷ Pro ilustrativní srovnání vývoje HDP Spojenců i Osy mezi lety 1939–1945 viz: Mark Harrison, *Accounting for War: Soviet Production, Employment, and the Defence Burden, 1940–1945* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), 124.

⁹⁸ David S. Painter, *The Cold War: An International History* (Londýn: Routledge, 1999), 5.

⁹⁹ Painter, *The Cold War: An International History*, 5. Jakkoliv byly americké a britské válečné ztráty z lidského hlediska vážné, z hlediska jejich poměru vůči celkové populaci bledly ve srovnání s těmi sovětskými. Zatímco Spojené státy a Spojené království ve válce ztratily méně než 1 % své předválečné populace, Sovětský svaz pravděpodobně okolo 10 %.

¹⁰⁰ *Ibid.*, 5.

¹⁰¹ *Ibid.*, 5; Jiří Vykoukal, Bohuslav Litera a Miroslav Tejchman, *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989* (Praha: Libri, 2017), 29.

¹⁰² Harrison, *Accounting for War: Soviet Production, Employment, and the Defence Burden, 1940–1945*, 159–161.

¹⁰³ Vykoukal, Litera a Tejchman, *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*, 31.

americkému.¹⁰⁴ Též Rudá armáda prošla během války klíčovou proměnou, když se po stalinistických čistkách a těsně odvráceném kolapsu z počátku války konsolidovala, rozrostla a nabyla cenné zkušenosti i moderní vybavení. Ačkoliv i Sověti po válce rychle demobilizovali ze stavu zhruba 11 milionů příslušníků ozbrojených sil, zůstala jim nejsilnější pozemní armáda v Evropě.¹⁰⁵ Sovětskému svazu se ale oproti Spojeným státům nedostávalo prostředků potřebných pro globální vojenské angažmá, zejména dálkového strategického letectva (i protivzdušné obrany) a efektivního, všestranného námořnictva.¹⁰⁶ Celková mocenská pozice Sovětského svazu tedy primárně spočívala na jeho vojenské síle, ta však byla v celém sledovaném období geograficky podstatně omezena.

Ve srovnání se zbylými někdejšími velmocemi přestalo Spojené království válku pochopitelně nejlépe. Kvůli intenzivní německé bombardovací kampani i bojích na vícero frontách ztratilo ve válce život zhruba 360 tisíc Britů.¹⁰⁷ Avšak Commonwealth umožnil Spojenému království vzdorovat státům Osy nepoměrně větší silou a zároveň Britské ostrovy ušetřil strádání tak dobře známého většině evropského kontinentu. Klíčovou oporou zůstal Londýnu i po válce: rozsáhlá síť zámořských základen umožňovala relativně početným a efektivním britským ozbrojeným silám angažovat se po celém světě.¹⁰⁸ Stejně tak hrála šterlinková zóna důležitou roli v mezinárodní ekonomice.¹⁰⁹ Právě ekonomika ale byla hlavním poválečným problémem Spojeného království. Ačkoliv totiž britské HDP rámcově odpovídalo tomu sovětskému,¹¹⁰ válka vymazala čtvrtinu britského národního bohatství a zemi přinesla obrovské dluhy, které Spojené království nebylo schopno splácet.¹¹¹ V takové situaci bylo extrémně náročné, respektive nemožné, udržovat po delší dobu významnější vojenské síly, tím náročnější pak bylo udržovat rychle se rozpadající koloniální impérium. Britové si přitom již během války dobře uvědomovali svou slábnoucí pozici ve vztahu ke zbylým dvěma velmocem a jednoznačně tíhli k americkému pólu.

Problémy, ne nepodobné těm britským, sužovaly i Francii. Ty francouzské však bolestivě umocňovaly zejména vážnější válečné ztráty a devastace, vnitřní politické rozpory, jakož i celkový šok a zahanbení z dřívější porážky a dlouhé německé okupace. Francie tedy mohla mocenskou politiku už pramálo aktivně ovlivňovat.¹¹² Německo i Japonsko byly v důsledku drtivé válečné prohry na kolenou. S miliony mrtvých, rozvrácenými městy i infrastrukturou a okupačními vojsky bedlivě dohlížejícími na jejich další vývoj mělo trvat ještě dlouho, než se obě země z pouhých objektů mezinárodní politiky staly opět jejími plnohodnotnými subjekty (natož mocnostmi v jakémkoliv smyslu slova). Záhy po válce se

---

¹⁰⁴ Harrison, *Accounting for War: Soviet Production, Employment, and the Defence Burden, 1940–1945*, 124.

¹⁰⁵ Painter, *The Cold War: An International History*, 5.

¹⁰⁶ *Ibid.*, 5.

¹⁰⁷ „World War II: Costs of the War“, Encyclopædia Britannica, <https://www.britannica.com/event/World-War-II/Costs-of-the-war> (staženo 15. 6. 2020).

¹⁰⁸ Painter, *The Cold War: An International History*, 6.

¹⁰⁹ *Ibid.*, 6.

¹¹⁰ Harrison, *Accounting for War: Soviet Production, Employment, and the Defence Burden, 1940–1945*, 124.

¹¹¹ Tony Judt, *Poválečná Evropa: její historie od roku 1945* (Praha: Prostor, 2017), 163.

¹¹² *Ibid.*, 114–115; Painter, *The Cold War: An International History*, 6.

tak mezinárodní systém definitivně ustálil jako bipolární. Po staletí trvající dominance západní a střední Evropy v mezinárodní politice byla definitivně u konce.

Dynamiku mezinárodního systému rovněž významně modifikoval probíhající prudký vědeckotechnický vývoj. Z tohoto pohledu byl nejdůležitější jeho dopad na vojenskou techniku a výsledná proměna způsobu vedení moderní války. Atomová bomba nejlépe symbolizovala obrovský nárůst destruktivních kapacit moderních zbraní. Objevily se i první řízené balistické rakety. Rozvoj letecké techniky, především motorů, umožňoval letadlům překonávat dříve nemyslitelné vzdálenosti v rekordně nízkých časech, jakož i létat se stále těžšími náklady. S pokroky v letectví neodmyslitelně souvisel nebývalý rozmach letadlových lodí, ale námořnictví zaznamenalo i jiné důležité změny – například nové výsadežové lodě umožňovaly realizaci prvních moderních obojživelných operací ve větším měřítku.¹¹³ Zásadní proměnou prošla i moderní vojenská taktika, jež všechny nové prostředky efektivně kombinovala v rychlých a drtivých úderech a kladla důraz na moment překvapení.¹¹⁴ Celkové změny byly příliš dalekosáhlé na to, aby zde mohly být komplexně popsány. Podstatné však je, že v mezinárodním systému vedly k povážlivému vychýlení rovnováhy rozložení ofenzivních a defenzivních kapacit právě ve prospěch ofenzivy a zároveň i k citelnému snížení významu geografických bariér.

2.1. Spojené státy: nové vedení, starý režim?

Do nejisté nové éry vykročily Spojené státy v čele s Harry S. Trumanem. Ten se jako někdejší viceprezident v administrativě Franklina D. Roosevelta ujal úřadu po náhlém úmrtí svého předchůdce chvíli před koncem války. Četné rozdíly mezi oběma nešlo přehlédnout. Roosevelt pocházel z bohaté a vysoko postavené rodiny Nové Anglie, kde byl od malička veden k těm nejvyšším metám, za nimiž si vždy cílevědomě a bez větších šokbrnutí šel. Truman se narodil do chudé farmářské rodiny v nepřítli přívětivé oblasti amerického Středozápadu, kde ho po dlouhou dobu sužovaly neúspěchy ve vlastním podnikání. Teprve v jejich důsledku se definitivně rozhodl pro odchod do místní politiky, tehdy vnímané jako jednoznačně profesně podřadné.¹¹⁵ Když po více jak deseti letech získal křeslo v americkém Senátu, považoval to za absolutní vrchol své politické kariéry.¹¹⁶

Trumanově původu a životní dráze do značné míry odpovídala jeho osobnost. Víceru autorů se v zásadě shoduje na základní charakteristice přímého, loajálního muže, který si na veřejnosti zakládal na optimismu a prostém, jasném projevu. Nezpochybnitelná je i vysoká míra jeho rozhodnosti a politické

---

¹¹³ Eric J. Hamilton, „International Politics and Domestic Institutional Change: The Rise of Executive War-Making Autonomy in the United States“ (doktorská disertace, University of Southern California, 2015), 256.

¹¹⁴ *Ibid.*, 253–254.

¹¹⁵ Alonzo L. Hamby, „An American Democrat: A Reevaluation of the Personality of Harry S. Truman“, *Political Science Quarterly* 106, č. 1 (jaro 1991): 41–42.

¹¹⁶ Karel Durman, *Popely ještě žhavé I. Válka a nukleární mír* (Praha: Karolinum, 2004), 138.

odvahy.¹¹⁷ Neshoda ale obvykle panuje na hodnocení takových vlastností v kontextu výkonu prezidentské funkce v tak složité době, obzvláště ve vztahu k zahraniční politice. Zejména přímot mohla být mnohdy prezidentu Trumanovi spíše na škodu, stejně tak lze rozhodnost v určitých okamžicích vykládat hlavně jako projev jeho nezkušenosti.¹¹⁸ Mnozí u Trumana postrádali především charisma a inspirativní charakter jeho předchůdce. V tom hrál svou roli jeho celoživotní problém s nízkým sebevědomím a pochybnostmi o sobě samém: Trumanovo veřejné vystupování do značné míry reflektovalo jeho vlastní vnitřní pochyby a neustálou, různě úspěšnou snahu je překonat.¹¹⁹ Projevem takové snahy bylo též jeho dlouhodobě vysoké pracovní nasazení přesahující hranice workoholismu, jenž se silně podepisovalo na jeho zdraví.¹²⁰ Tyto problémy měly proměnlivou intenzitu, ale přinejmenším do závěru Trumanova působení v Senátu lze hovořit o určité zlepšující tendenci.¹²¹ Náhlý nástup do prezidentského úřadu však znamenal zlom, který jej zastihl nepřipraveného a krajně nejistého.

Podobně i smýšlení o světě a zahraniční politice reflektovalo prezidentův původ a zkušenosti. Truman nikdy nedokončil vysokoškolské studium a vyjma své dobrovolné účasti v bojích první světové války se před nástupem do Bílého domu prakticky nedostal do kontaktu se zahraničím, zahraniční politikou nebo diplomacií. Jako vášnivý čtenář však zbožňoval historii, byť její lekce neaplikoval vždy zcela vhodně.¹²² I kvůli tomu nahlížel na svět spíše jednodušeji, často v černobílé konfiguraci dobra a zla, přičemž byl bytostně přesvědčen o správnosti amerických způsobů i vhodnosti Američany navrhovaných principů světového uspořádání.¹²³ Byl v první řadě internacionalistou dlouhodobě přesvědčeným o nutnosti mezinárodní spolupráce v bezpečnostních i ekonomických otázkách. Uvědomoval si však neduhy předchozího poválečného uspořádání a představoval si proto významnější roli velmocí, především Spojených států, které měly svou obrovskou mocenskou převahou navždy předem odrazovat jakéhokoliv potenciálního agresora. Jak píše Leffler, Truman byl tedy zároveň realistou, jehož internacionalismus „byl vždy spojen s instinktivním porozuměním významu síly a moci“ v mezinárodní politice.¹²⁴

Truman si samozřejmě byl od počátku vědom svých nedostatků v oblasti zahraniční politiky. I proto se významně spoléhal na rady, pomoc a podporu svých blízkých poradců, důsledkem čehož byla americká zahraniční politika ve sledovaném období mnohem více výsledkem širšího kolektivního

---

¹¹⁷ Steven Casey, „Rhetoric and Style of Truman's Leadership“, in *A Companion to Harry S. Truman*, ed. Daniel S. Margolies (Malden: Wiley-Blackwell, 2012), 31–33, 42–43.

¹¹⁸ *Ibid.*, 29–30; George C. Herring, *The American Century and Beyond: U.S. Foreign Relations, 1893–2014* (New York: Oxford University Press, 2017), 299.

¹¹⁹ Hamby, „An American Democrat: A Reevaluation of the Personality of Harry S. Truman“, 33–55.

¹²⁰ *Ibid.*, 49–51.

¹²¹ *Ibid.*, 43–44.

¹²² Herring, *The American Century and Beyond: U.S. Foreign Relations, 1893–2014*, 299.

¹²³ *Ibid.*, 299; J. Philipp Rosenberg, „The Belief System of Harry S. Truman and Its Effect on Foreign Policy Decision-Making During His Administration“, *Presidential Studies Quarterly* 12, č. 2 (jaro 1982): 227–231.

¹²⁴ Melvyn P. Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War* (Stanford: Stanford University Press, 1992), 27.

úsilí.¹²⁵ V prvních poválečných měsících byl z tohoto hlediska nejdůležitější osobou James F. Byrnes, kterého Truman záhy po svém příchodu do Bílého domu ustanovil do čela ministerstva zahraničí. Byrnes, jeden z nejmocnějších demokratů své éry s úctyhodnou politickou kariérou, se zdál prezidentovi, díky svému dřívějšímu angažmá v Rooseveltově válečné administrativě a účasti na jednáních v Jaltě, obzvlášť vhodný pro zmíněnou pozici. Truman si totiž přál zachovat kontinuitu v zahraniční politice i stále relativně vřelé vztahy se Sověty.¹²⁶ Jakkoliv však byl Byrnes jistě velmi zkušený a schopný politik, jeho zahraničně-politické povědomí a zkušenosti ve skutečnosti nebyly výrazně lepší oproti těm prezidentovým. I z toho důvodu jeho vliv začal brzy klesat. Od počátku patřili mezi důležité Trumanovy poradce i další vrcholní představitelé jeho kabinetu a amerických ozbrojených sil: ministr války Henry L. Stimson, ministr námořnictva James V. Forrestal, admirál William D. Leahy a generál George C. Marshall.¹²⁷ Právě Marshall se přitom měl záhy vyprofilovat jako klíčová osoba v Trumanově administrativě a společně s dalšími měl ve sledovaném období zásadně ovlivňovat podobu americké zahraniční politiky.

Samotný prezidentský úřad, který Harry Truman v roce 1945 přebíral, se za relativně dlouhého období vlády jeho předchůdce významně proměnil. Zaznamenal především podstatné rozšíření pravomocí, které se pochopitelně nevyhnulo ani oblasti zahraniční politiky. Prezident byl sice vždy vrcholným představitelem výkonné moci, nad níž měl silnou kontrolu i díky pravomoci určovat personální obsazení důležitých exekutivních orgánů, ale o pravomoci v oblasti zahraniční politiky se dělil s Kongresem.¹²⁸ Ústava Spojených států tak například stavěla prezidenta do role vrchního velitele ozbrojených sil (*commander in chief*), avšak vyhlášení války náleželo Kongresu.¹²⁹ Stejně tak mohl prezident sjednávat mezinárodní smlouvy pouze na základě souhlasu dvou třetin senátorů.¹³⁰ I mnohé prezidentské nominace do čelních výkonných funkcí, včetně diplomatických, podléhaly souhlasu Senátu.¹³¹ Tou jednoznačně nejdůležitější pravomocí Kongresu pak byla jeho kontrola nad americkým rozpočtem, skrze niž mohl ovlivňovat takřka každý prezidentův významnější krok. Svou konstrukcí tedy Ústava tradičně zavdávala tomu, co Edward S. Corwin nazval „zápasem o výsadu řízení americké zahraniční politiky“.¹³²

Pomyslný zápas se však už ve 30. letech začal povážlivě vychylovat ve prospěch prezidenta. Přelomové bylo v tomto ohledu rozhodnutí Nejvyššího soudu v případě *Curtiss-Wright* z roku 1936, které se přiklonilo ke stěžejní roli prezidenta v zahraničních vztazích a zároveň v této oblasti významně

---

¹²⁵ Benjamin A. Coates, „Strategists and Rhetoricians: Truman's Foreign Policy Advisers“, in *A Companion to Harry S. Truman*, ed. Daniel S. Margolies (Malden: Wiley-Blackwell, 2012), 159.

¹²⁶ *Ibid.*, 160–161.

¹²⁷ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 27.

¹²⁸ Ripsman, *Peacemaking by Democracies: The Effect of State Autonomy on the Post-World War Settlements*, 79–81.

¹²⁹ „The Constitution of the United States of America“, Legal Information Institute, <https://www.law.cornell.edu/constitution/> (staženo 1.7.2020), čl. 2, odst. 2, alinea 1; čl. 1, odst. 8, alinea 11.

¹³⁰ *Ibid.*, čl. 2, odst. 2, alinea 2.

¹³¹ *Ibid.*, zejm. čl. 2, odst. 2, alinea 2.

¹³² Edward S. Corwin, *The President: Office and Powers, 1787–1957. History and Analysis of Practice and Opinion* (New York: New York University Press, 1957), 171.

rozšířilo potenciální rozsah jeho pravomocí.¹³³ Ty totiž dle rozhodnutí pramení ze samotné povahy Spojených států jakožto samostatného, suverénního státu a primárně proto nevyžadují explicitní vyjádření v Ústavě či předchozí svěření Kongresem.¹³⁴ Mezi domácími a zahraničními záležitostmi navíc existuje „zřetelný rozdíl“ na jehož základě je třeba vládě poskytnout takovou „míru diskrece a volnosti od zákonných omezení“, která by v čistě vnitřních záležitostech nebyla myslitelná.¹³⁵ Zároveň s tím jak se zvětšovala jistota nadcházející války, podnikala Rooseveltova administrativa stále asertivnější zahraničně-politické kroky opírající se o čím dál extenzivnější výklad ustanovení svěřující prezidentovi pravomoci vrchního velitele ozbrojených sil. Když Kongres později válku skutečně vyhlásil, ono ustanovení se stalo základem do té doby takřka bezprecedentních prezidentových válečných opatření.¹³⁶ Právě Ústavou svěřené pravomoci vrchního velitele ozbrojených sil i stanovisko Nejvyššího soudu v kauze *Curtiss-Wright* tak sloužily jako primární podklad pro stále se rozšiřující autonomii prezidenta v zahraničně-politických otázkách.

Zatímco význam prezidenta v tvorbě americké zahraniční politiky průběžně stoupal, role Kongresu se spíše umenšovala. Na konci války navíc ovládala obě jeho komory Trumanova vlastní Demokratická strana,¹³⁷ jež pochopitelně svého dlouholetého člena a bývalého senátora primárně podporovala. Avšak jak se mělo ukázat později, ani republikány kontrolovaný Kongres významněji nevzdoroval rostoucí prezidentské moci ve sféře zahraniční politiky a často ani nekladl zásadnější odpor prezidentově zahraniční politice. Obecným důvodem takové pozice byla proměna dominantního uvažování v Kongresu reflektující širší změny ve světě. Moderní způsoby vedení války, čím dál tím úžeji propojený svět i perspektivní ohrožení ze strany komunismu zde zavdávaly přesvědčení o nutnosti adekvátních opatření ze strany Spojených států.¹³⁸ V rozporu se svým tradičním vzdorem vůči nárůstu exekutivní moci proto převažující většina kongresmanů začala považovat posílení postavení prezidenta v zahraniční politice za potřebné i vhodné. Ten se měl nově stát zárukou síly i akceschopnosti země, a tudíž i pojistkou jejího liberálně demokratického režimu v nadcházející nejisté éře.¹³⁹ Zároveň se demokraté i republikáni v Kongresu principiálně shodovali na nutnosti aktivnější role Spojených států ve světě, jakož i jejich koherentního, jednotného vystupování navenek právě v osobě prezidenta. V této souvislosti tak lze hovořit o nastupujícím americkém trendu nadstranického konsensu ohledně

---

¹³³ Hamilton, „International Politics and Domestic Institutional Change: The Rise of Executive War-Making Autonomy in the United States“, 240–241.

¹³⁴ „United States v. Curtiss-Wright Export Corporation et al.“, Legal Information Institute, <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/299/304> (staženo 1.7.2020).

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Hamilton, „International Politics and Domestic Institutional Change: The Rise of Executive War-Making Autonomy in the United States“, 345–347.

¹³⁷ „Party Divisions of the House of Representatives, 1789 to Present“, History, Art & Archives: United States House of Representatives, <https://history.house.gov/Institution/Party-Divisions/Party-Divisions/> (staženo 1.7.2020); „Party Division“, United States Senate, <https://www.senate.gov/history/partydiv.htm> (staženo 1.7.2020).

¹³⁸ Hamilton, „International Politics and Domestic Institutional Change: The Rise of Executive War-Making Autonomy in the United States“, 279–280.

¹³⁹ Ibid., 280–285.

zahraniční politiky.¹⁴⁰ Ačkoliv se neuplatnil vždy ve všech otázkách, a zejména někteří prominentní senátoři jej vytrvale odmítali,¹⁴¹ dále významně rozšiřoval prezidentovo pole působnosti po celé sledované období.

2.2.K americké strategické kultuře a poválečným společenským náladám

Smýšlení prezidenta, jeho nejbližších spolupracovníků a jiných členů vrcholných státních orgánů pochopitelně nebylo jakousi historickou idiosynkrasií, nýbrž nutně vyvěralo i z širší americké intelektuální tradice. V úvahách o světě a zahraniční politice hrála klíčovou roli specifická americká strategická kultura, kterou tvořily (a tvoří) dva hlavní pilíře.¹⁴² Tím prvním byla liberální ideologie. Americká národní identita byla od svých počátků neodmyslitelně spojena s klasickým liberalismem, jehož krédo tvořilo nezpochybnitelný základ takřka veškerého politického uvažování ve Spojených státech. Byť americký liberalismus prošel dlouhou historickou cestou, během níž se jeho dílčí aspekty proměňovaly a byly různě interpretovány, zachoval si v zemi jednoznačnou dominanci.¹⁴³ Jemu vlastní důraz na demokracii, svobodu, rovnost, vládu práva, volné trhy i další principy přitom logicky měl přesah i do sféry mezinárodní politiky, kde měly být liberálně demokratické státy s otevřenými trhy nejlepší zárukou světového míru a pokroku. V americkém chápání nebyl takový svět pouhým čistě altruistickým cílem, ale též i cílem nejlépe sloužícím vlastním zájmům Spojených států.¹⁴⁴ Ty přitom zároveň v tvorbě tohoto světa měly zvláštní úděl, neboť právě jim bylo určeno zbylé země k takovému světu vést.¹⁴⁵ Odvěká americká debata se pak soustředila na to, jak přesně mají Spojené státy tuto vůdčí roli naplňovat. Přestože takovýto principiální idealismus ve skutečné americké politice často pokulhával, liberalismus v ní vždy měl svůj neopominutelný význam.

Druhým pilířem americké strategické kultury byla doktrína omezeného angažmá. Spočívala v tradiční tendenci omezovat či se zcela vyhybat diplomatickým závazkům v zahraničí a podobně i větším nákladům na vlastní zahraniční politiku. Tou se Američané historicky snažili dostat radám vyčeneným Georgem Washingtonem v jeho dopise na rozloučenou z roku 1796, kterým je mimo jiné vyzýval v zahraničních vztazích následovat co možná nejsamostatnější cestu za účelem zachování vlastních svobod a výsad i naplnění americké historické role.¹⁴⁶ Jakkoliv dle Washingtonových doporučení měly Spojené státy zejména nadále rozšiřovat a prohlubovat své obchodní vztahy a ve

---

¹⁴⁰ Thomas G. Paterson, „Presidential Foreign Policy, Public Opinion, and Congress: The Truman Years“, *Diplomatic History* 3, č. 1 (leden 1979): 15–18.

¹⁴¹ Henry W. Berger, „Bipartisanship, Senator Taft, and the Truman Administration“, *Political Science Quarterly* 90, č. 2 (léto 1975): 221–237.

¹⁴² Práce zde vychází z centrální teze Colina Duecka o americké strategické kultuře a jejím vlivu na zahraniční politiku země ve 20. a 21. století. Viz Colin Dueck, *Reluctant Crusaders: Power, Culture, and Change in American Grand Strategy* (Princeton: Princeton University Press, 2006).

¹⁴³ *Ibid.*, 21–22.

¹⁴⁴ *Ibid.*, 22–23.

¹⁴⁵ Michael H. Hunt, *Ideology and U.S. Foreign Policy* (New Haven: Yale University Press, 2009), 17–18, 41–45.

¹⁴⁶ George C. Herring, *Years of Peril & Ambition: U.S. Foreign Relations, 1776–1921* (New York: Oxford University Press, 2017), 77–78; Dueck, *Reluctant Crusaders: Power, Culture, and Change in American Grand Strategy*, 27.

„výjimečných nouzích“ eventuálně přistupovat k „dočasným spojenectvím“, s cizími zeměmi měly primárně udržovat „co možná nejmenší politická spojení“.¹⁴⁷ Dopis nebyl žádným izolacionistickým manifestem a ani pozdější zahraniční politiku Spojených států nelze smysluplně chápat jako izolacionistickou.¹⁴⁸ Přesto se jím založený aspekt americké strategické kultury podepsal na historicky menší mezinárodní roli země, než jaká by odpovídala čistě materiálním hlediskům, a zároveň i na tendenci v zahraniční politice vynakládat omezené až nedostačující prostředky a úsilí vzhledem k vytyčeným cílům a vlastním možnostem.¹⁴⁹ To se v praxi projevovalo mimořádnou americkou nevolí vůči tvorbě aliancí, účasti v evropských konfliktech, vlastnímu vyzbrojování a obecně jakémukoliv omezování vlastního operačního pole v mezinárodní politice.¹⁵⁰

Význam i konkrétní projevy obou popsaných aspektů se v americké zahraniční politice měnily. Z tohoto hlediska znamenala válečná léta důležitý ideový zlom: zatímco liberalismus byl spíše na vzestupu, doktrína omezeného angažmá působila jako čím dál větší anachronismus. Válka předně zapůsobila jako šok, který strhl pozornost k rychle probíhajícím změnám ve světě zavdávajícím ke stále silnějším pochybám o moudrosti další americké neangažovanosti v mezinárodní politice.¹⁵¹ Naopak další nárůst moci Spojených států společně s celkovou poválečnou destrukcí a nejistotou ve světě čím dál více ospravedlňovaly intervencionistický postoj, dle něhož se země měla aktivní zahraniční politikou podílet na budování nového světového řádu v liberálním duchu. Ostatně i deklarované americké cíle za druhé světové války byly formulovány ve striktně liberálním rámci.¹⁵² V následujících letech tak měli v tvorbě americké zahraniční politiky převážít liberálně smýšlející internacionalisté nijak zvlášť svázání do té doby tolik silnou tradicí neangažovanosti.¹⁵³ Dlužno podotknout, že jejich politické uvažování též v různé míře ovlivňovaly realistické principy a z nich vyplývající důraz na státní zájem a moc. Nemalej podíl na tom měly pocíťovaná selhání a krize mezinárodního systému v předchozích dekadách.

Načrtnutý ideový posun přitom nebyl omezen pouze na úzké mocenské kruhy, ale stále více rezonoval i napříč americkou společností. I společenské postoje totiž rámcově reflektovaly vývoj ve světě a domácí veřejnou debatu, v níž stále silněji převažovaly hlasy klonící se k aktivnější roli Spojených států v mezinárodní politice.¹⁵⁴ Již během války se ostatně americká veřejnost ukázala jako nakloněná válečným cílům spočívajícím v prosazování nového liberálního mezinárodního uspořádání.¹⁵⁵ V průzkumech veřejného mínění z podzimu roku 1945 naprostá většina Američanů

---

¹⁴⁷ „George Washington, Farewell Address“, The American Presidency Project, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/farewell-address> (staženo 2.7.2020).

¹⁴⁸ Herring, *Years of Peril & Ambition: U.S. Foreign Relations, 1776–1921*, 1–5, 78; David H. Dunn, „Isolationism Revisited: Seven Persistent Myths in the Contemporary American Foreign Policy Debate“, *Review of International Studies* 31, č. 2 (duben 2005): 249–255.

¹⁴⁹ Dueck, *Reluctant Crusaders: Power, Culture, and Change in American Grand Strategy*, 27.

¹⁵⁰ *Ibid.*, 27–28.

¹⁵¹ *Ibid.*, 34–35.

¹⁵² *Ibid.*, 96–97.

¹⁵³ *Ibid.*, 31–33.

¹⁵⁴ Paterson, „Presidential Foreign Policy, Public Opinion, and Congress: The Truman Years“, 4.

¹⁵⁵ Dueck, *Reluctant Crusaders: Power, Culture, and Change in American Grand Strategy*, 84.

vyjadřovala souhlas s aktivnější rolí Spojených států ve světě.¹⁵⁶ Takovýto obecný souhlas se však nenesl společně s větším zájmem a hlubším povědomím o zahraničních záležitostech – v myslích drtivé většiny obyvatel již tradičně převažovaly ryze domácí problémy.¹⁵⁷ Trumanova administrativa proto obecně ve veřejném mínění a společenských náladách neměla závažnou překážku pro svou zahraniční politiku. Záleželo ale rovněž na vnitrostátním přesahu dané politiky: čím více se (alespoň pocitově) dotýkala Američanů doma, tím citlivější vůči ní zpravidla byli. To mělo klíčový význam obzvláště pro politiku usilující o vnitřní posílení Spojených států. Američané pravidelně vzdorovali jakýmkoliv vyšším finančním i lidským nákladům, jež měla exekutiva po válce za potřebné. Ve Spojených státech navíc narážely jakékoliv snahy o trvalé posílení státního aparátu či nárůst mocenských kapacit ovládaných federální exekutivou na zde specifickou a historicky velmi silnou protistátní ideologii.¹⁵⁸ Jakkoliv tedy Trumanova administrativa v zásadě v zahraničně-politických otázkách disponovala širokou diskrecí, širší společenské faktory omezovaly možnosti americké vnitrostátní mobilizace jakožto nutné podmínky aktivní mocenské politiky.

---

¹⁵⁶ V říjnu 1945 71 % Američanů vyslovilo názor, že Spojené státy by ve světě měly hrát aktivnější roli, kdežto jen 19 % se domnívalo, že země by se měla držet zpět. 10 % dotázaných na otázku nemělo názor. George H. Gallup, *The Gallup Poll: Public Opinion, 1935–1971 (vol. 1)* (New York: Random House, 1972), 534.

¹⁵⁷ Paterson, „Presidential Foreign Policy, Public Opinion, and Congress: The Truman Years“, 5–6. V následujícím průzkumu ohledně nejdůležitějších problémů Spojených států z pohledu obyvatel dominovala zejména pracovní místa (42 %), stávky (32 %) a přechod na mírovou ekonomiku (19 %). Gallup, *The Gallup Poll: Public Opinion, 1935–1971 (vol. 1)*, 534–535.

¹⁵⁸ K protistátním tendencím vlastním americké intelektuální tradici i politickému systému a jejich významu v americké strategii za studené války viz zejména Aaron L. Friedberg, *In the Shadow of the Garrison State: America's Anti-Statism and Its Cold War Grand Strategy* (Princeton: Princeton University Press, 2000).

3. Období nejistoty (1945–1946)

3.1. Pozice a zájmy Spojených států v novém mezinárodním systému

Proměna podoby mezinárodního systému měla pochopitelně vliv i na systémovou pozici Spojených států. Jedinečná zeměpisná poloha na západní polokouli, v obklopení dvou oceánů a mocensky málo významných sousedů, historicky zemi skýtala podstatnou výhodu v podobě „bezplatné bezpečnosti“.¹⁵⁹ Americká pevnina byla svými obyvateli dlouhodobě považována za takřka nedotknutelnou, bezpečně vzdálenou jakémukoliv vnějšímu ohrožení. Avšak druhá světová válka a s ní související vědecko-technický vývoj přinesly faktický konec těchto představ. Především kapitola již naznačila, že celková proměna uvažování se dotkla prakticky celé americké společnosti, obzvláště silně ale rezonovala napříč Trumanovou administrativou i relevantními složkami státního aparátu. Z četných dobových vládních dokumentů a zápisů z jednání vystupují rozsáhlé diskuze o nových technologiích a jejich dopadu na americké bezpečnostní prostředí.¹⁶⁰ Zejména budoucí vědecko-technický vývoj a jeho difuze zde přitom zavdávaly vážným obavám.¹⁶¹ Američané si především uvědomovali, že ostatní země budou usilovat o sestrojení vlastních jaderných zbraní. Stejně tak očekávali další překotný rozvoj letectví a raketové techniky, tedy potenciálních nosičů jaderných náloží.¹⁶² S ohledem na celkový vědecko-technický vývoj bylo evidentní, že v novém bezpečnostním prostředí budou vzdálenosti hrát stále menší roli a čas bude stále kritičtějším faktorem. Takto to vyjádřil prezident Truman v roce 1945: „Nikdy více se nemůžeme spoléhat na luxus času k našemu vyzbrojení. [...] Naše geografická bezpečnost je nyní pryč – pryč s nástupem robotické bomby, rakety, letadlových lodí a moderních výsadkových vojsk.“¹⁶³ Nově se tak americká pevnina zdála palčivě zranitelná.

Obavy z technologického vývoje se mísily s pociťovanými historickými lekcemi předchozích dvou dekad a společně zavdávaly novému pojetí bezpečnostních zájmů Spojených států. Převažující pocit stále menšího a úžeji propojeného světa činil americké zájmy v zahraničí rozsáhlejší a důležitější.¹⁶⁴ Průběh druhé světové války ukázal, že i zprvu relativně vzdálené hrozby mohou záhy dosáhnout americké pevniny, a tedy že dění takřka kdekoliv ve světě může mít potenciálně významné implikace i pro samotnou bezpečnost Spojených států. Již během války se tak postupně začala utvářet nová koncepce americké bezpečnostní strategie. Američtí vojenští plánovači předně navrhovali vytvořit

---

¹⁵⁹ Herring, *Years of Peril & Ambition: U.S. Foreign Relations, 1776–1921*, 2. Pro původ konceptu *free security* viz C. Vann Woodward, *The Future of the Past* (New York: Oxford University Press, 1989), 109.

¹⁶⁰ Hamilton, „International Politics and Domestic Institutional Change: The Rise of Executive War-Making Autonomy in the United States“, 253.

¹⁶¹ Friedberg, *In the Shadow of the Garrison State: America's Anti-Statism and Its Cold War Grand Strategy*, 36–38.

¹⁶² Hamilton, „International Politics and Domestic Institutional Change: The Rise of Executive War-Making Autonomy in the United States“, 254–257.

¹⁶³ „Harry S. Truman, Address Before a Joint Session of the Congress on Universal Military Training“, The American Presidency Project, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-universal-military-training> (staženo 10.7.2020).

¹⁶⁴ Hamilton, „International Politics and Domestic Institutional Change: The Rise of Executive War-Making Autonomy in the United States“, 260.

komplexní systém zámořských základen obepínající v podstatě celou západní polokouli, jež měl plnit dva hlavní účely. Jednak měl sloužit jako obranný perimetr zajišťující kontrolu nad Atlantickým i Tichým oceánem, a tedy i efektivní předsunutou obranu americké pevniny. Zároveň měl sloužit jako opora aktivní americké politiky umožňující mocenskou projekci v Evropě, Asii i Africe.¹⁶⁵ Vůdčí postavení Spojených států na západní polokouli každopádně muselo zůstat nedotčeno, ty proto měly nadále uplatňovat rozhodující vliv i v celé Latinské Americe a nepřipouštět jakoukoliv vnější penetraci regionu.¹⁶⁶ Leffler přitom zdůrazňuje, že takto koncipovaná striktní americká kontrola západní polokoule byla prvotně reakcí na nové technologické imperativy a válečné zkušenosti, jakož i přirozeným vývojem Monroeovy doktríny, nikoliv důsledkem zhoršujících se americko-sovětských vztahů.¹⁶⁷

Strategické zájmy Spojených států však dalece přesahovaly rozložení politicko-vojenské moci na západní polokouli. O tom vypovídala klíčová opora celého amerického systému zámořských základen, kterou byla plánovaná vzdušná cesta mezi severní Afrikou a Indií. Ta měla být zabezpečena komplexem mezivládních smluv a neformálních dohod umožňujících americkým letadlům přelety a přistání na území cizích států. Takto konstruovaná cesta měla americkým vzdušným silám umožnit rychlé přesuny napříč celým světem a v případě válečného konfliktu jim též poskytnout dodatečné základny na východní polokouli.¹⁶⁸ Američané nevyčkávali a načrtnutou bezpečnostní infrastrukturu začali realizovat záhy po válce. Z jejich perspektivy totiž bylo evidentní, že významné vnější ohrožení země může přijít jen z Eurasie, jejíž kritický geopolitický význam ukázala právě druhá světová válka. Státy Osy si během ní dokázaly podmanit rozlehlá území v Evropě i Asii, jež následně násobila jejich mocenský potenciál a umožňovala jim dlouho a efektivně vést totální válku, ve které Spojenci nakonec vytrvali jen s vypětím veškerých svých sil.¹⁶⁹ Široce sdíleným přesvědčením napříč americkým státním aparátem proto bylo, že žádný potenciální nepřítel Spojených států nesmí žádným způsobem získat kontrolu nad enormní populační a ekonomicko-technickou základnou Eurasie.¹⁷⁰ Nabyt by tak totiž enormních mocenských kapacit, kterým by z dlouhodobého hlediska Spojené státy mohly jen obtížně konkurovat.

Výsostným strategickým zájmem Spojených států přitom nebylo pouhé zajištění vlastní fyzické bezpečnosti v rámci mezinárodního systému, ale též zabezpečení mezinárodního prostředí odpovídajícího širším americkým zájmům a ideálům. Nový světový řád musel být vystavěn na zákazu útočné války, principu sebeurčení, volném obchodu a všeobecném členství a účasti v Organizaci

---

¹⁶⁵ Melvyn P. Leffler, „The American Conception of National Security and the Beginnings of the Cold War, 1945–48“, *The American Historical Review* 89, č. 2 (duben 1984): 349–353.

¹⁶⁶ *Ibid.*, 354–356.

¹⁶⁷ *Ibid.*, 349, 355.

¹⁶⁸ *Ibid.*, 353–354.

¹⁶⁹ *Ibid.*, 356.

¹⁷⁰ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 23.

spojených národů.¹⁷¹ Krizové události posledních let podtrhávaly význam těchto principů v americkém uvažování. Protekcionismus a tvorba uzavřených obchodních bloků redukovaly objem mezinárodního obchodu, přispívaly k mezinárodnímu napětí a umožňovaly expanzivním autoritativním režimům akumulovat prostředky k vedení války.¹⁷² Skrze následné agresivní výboje a útlak podrobených území tyto režimy dále navyšovaly vlastní mocenské kapacity, ohrožovaly další a další státy a otrásaly samotnými základy mezinárodního systému.¹⁷³ To vše za faktické nečinnosti mezinárodní komunity. Nikdo z amerického vedení si nepřál opakování takovýchto událostí. Kategoricky vyloučeno potom bylo připuštění dominance jediné cizí mocnosti či mocenského bloku nad Eurasií, ať již získané prostou vojenskou expanzí nebo za pomoci sofistikovanějších politických a ekonomických prostředků rozcházejících se právě s diskutovanými principy poválečného uspořádání. Komplexní celostátní mobilizace vyžadovaná pro předpokládanou konfrontaci v takovém mezinárodním systému by nutně ohrožovala historicky bedlivě střežený „americký způsob života“ ztělesňovaný širokou individuální svobodou, republikánským uspořádáním a volnotržní ekonomikou Spojených států.¹⁷⁴ V konečném důsledku samozřejmě bylo v sázce i samotné přežití země. Zatímco veškeré tyto načrtnuté úvahy společně utvářely strategické jádro poválečné americké zahraniční politiky, americko-sovětské vztahy byly hlavní osou jejího vývoje.

3.2. Enigma Sovětského svazu

Na podzim roku 1945 vyvolával Sovětský svaz v Američanech stále ještě smíšené pocity. Spolupráce na dlouhé, vyčerpávající, ale nakonec vítězné kampani proti státům Osy zůstávala silným symbolem v mysli mnohých. Stejně tak pocitované omyly mezinárodní politiky z meziválečných let ovlivňovaly přání Trumana a jeho poradců po pokračování spojenecké spolupráce při budování stabilního a fungujícího poválečného světového uspořádání.¹⁷⁵ Avšak symboly a přání samy o sobě mohly jen těžko překlenout stále se zvětšující obavy ohledně nejasných úmyslů Moskvy i rostoucí sovětské moci. Ty se ostatně projevovaly již dávno před porážkou Osy, což činilo i samotnou válečnou zkušenost nemálo rozporuplnou. Jak podotýká Gaddis, důležitým vedlejším dějstvím druhé světové války byly snahy každého člena Velké trojky o „vybudování co nejnvýhodnějšího postavení, díky němuž by mohl maximalizovat vlastní vliv v poválečném světě.“¹⁷⁶ V tomto kontextu Američané nikdy nezapomněli na pakt Ribbentrop-Molotov a i po vstupu Sovětů do války na straně Spojenců měli obavy z případné nové německo-sovětské dohody obdobného rázu.¹⁷⁷ S blížící se porážkou Německa však vzbuzoval stále silnější znepokojení především postup Sovětského svazu Evropou a jeho počínání na

---

¹⁷¹ Melvyn P. Leffler, „The Emergence of American Grand Strategy, 1945–1952“ in *The Cambridge History of the Cold War (vol. 1): Origins*, eds. Melvyn P. Leffler a Odd A. Westad (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 68.

¹⁷² Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 20.

¹⁷³ *Ibid.*, 21–24.

¹⁷⁴ Leffler, „The Emergence of American Grand Strategy, 1945–1952“, 68.

¹⁷⁵ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 30.

¹⁷⁶ John L. Gaddis, *Studená válka* (Praha: Slovart, 2006), 28.

¹⁷⁷ *Ibid.*, 28–30.

obsazených územích, jež se rozcházelo se s americkými zájmy a ideály, které vyjadřovala Sověty přijatá Atlantická charta i jaltská Deklarace o osvobozené Evropě.¹⁷⁸ Nakonec i vstup Sovětského svazu do války v Pacifiku na poslední chvíli a bleskový postup jeho vojsk východní Asii si získal jen pramalé sympatie amerického vedení.¹⁷⁹ Ostražitost vůči Sovětům byla z pohledu Washingtonu navýsost žádoucí.

V americkém vnímání se nejistota ohledně sovětských záměrů mísila s úzkostmi z celkového poválečného rozvratu ve světě, jež společně vedly ke stále silnějším podezřením a obavám. Napříč Evropou i Asií panoval politický chaos, sociální krize a ekonomické strádání, které při absenci adekvátních opatření hrozily opakováním krizí podobných těm teprve nedávno zažehnaným. Ještě hrozivější však byla představa, že Sovětský svaz, případně místní komunisté Američany zásadně chápaní jako prodloužená ruka Moskvy, této situace využije k vlastní expanzi a posílení, aby výsledně z dominantního postavení v Eurasii potenciálně ohrožoval samotné Spojené státy.¹⁸⁰ Za „lakmusový papírek“ podobných zlověstných úmyslů sloužila Trumanově administrativě zejména východní Evropa.¹⁸¹ Právě zdejší poválečný vývoj pod dohledem Moskvy měl podat nejlepší výpověď o sovětských záměrech i ambicích do budoucna. Ty přitom byly z amerického pohledu stále více alarmující. Sověty protežované nereprezentativní vlády vytrvale konsolidovaly moc v Polsku, Rumunsku a Bulharsku i s pomocí otevřeného násilí, jež obzvláště v Polsku nabývalo závažnějších rozměrů.¹⁸² Podobně znepokojující byly i svazující bilaterální ekonomické dohody uzavírané mezi Sovětským svazem a jednotlivými východoevropskými státy.¹⁸³ Vliv Moskvy v regionu evidentně nabýval na síle, výlučnosti i komplexitě, což se rozcházelo s americkými zájmy a varovalo před dalším vývojem.

Děni posledních měsíců roku 1945 americkým podezřením nijak neulevilo. Protichůdné signály z různých koutů světa tvořily ve Washingtonu informační zmatek, kterou nikdo nebyl schopen spolehlivě a přesvědčivě vyložit. Například trvající vojenská přítomnost Sovětů v Mandžusku i Koreji byla důvodem k obavám. Moskva však projevila patrnou zdrženlivost jak v Koreji, když bez okolků souhlasila se společnou okupací země, tak hlavně v Japonsku, kde v zásadě přivolila k faktické dominanci Spojených států.¹⁸⁴ Sověti rovněž odsouhlasili americké návrhy plánů německých reparací a komunistické strany v západní Evropě evidentně neprojevovaly revoluční úmysly.¹⁸⁵ Na druhou stranu naléhání Moskvy na zohlednění jejích zájmů v mírových jednáních s Itálií, nárokování Terstu jugoslávskými komunisty i sílící komunistické hnutí v Řecku přispívaly k americkým podezřením

---

¹⁷⁸ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 34.

¹⁷⁹ John L. Gaddis, *Studená válka*, 33.

¹⁸⁰ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 96–97.

¹⁸¹ *Ibid.*, 34–36.

¹⁸² Karel Durman, *Popely ještě žhavé I. Válka a nukleární mír*, 194–202.

¹⁸³ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 35–36.

¹⁸⁴ *Ibid.*, 84–91.

¹⁸⁵ *Ibid.*, 99.

ohledně sovětských ambicí nejen ve Středomoří, ale i dále v Evropě.¹⁸⁶ Na zlověstném vývoji ve východní Evropě mezitím nedokázalo nic změnit ani první zasedání Rady ministrů zahraničních věcí v září v Londýně, kde se Byrnes snažil se Sověty vyjednat alespoň reorganizaci rumunské a bulharské vlády výměnou za jejich uznání Spojenými státy.¹⁸⁷ Když se jeho vyjednávání z pozice americké síly neseťkalo s úspěchem, na následujícím prosincovém zasedání Rady v Moskvě zvolil smířlivější tón a pragmatickou taktiku. Výsledkem byly nikterak zásadní sovětské ústupky, ale především slib amerického uznání stávajících vlád na Balkáně.¹⁸⁸

Závěr moskevských jednání společně se stále se zhoršující situací ve světě paradoxně přispěl k tomu, že v Trumanově administrativě začala převládat tvrdá linie. U prezidenta, jeho nejbližších poradců i v celém státním aparátu již delší dobu panovala principiální shoda ohledně hlavních amerických zájmů ve světě, ale nejistota a rozpolcenost ohledně amerického postoje vůči Sovětskému svazu. Za globálně vypjaté situace však ve vztahu k Sovětům stále více převládala tendence klást důraz na případy jejich nevstřícného a potenciálně ohrožujícího jednání, a naopak opomíjet projevy smířlivosti a spolupráce.¹⁸⁹ Tak se Byrnesův postup v Moskvě, kde výměnou za minimální sovětské ústupky fakticky přivoliil k dění na Balkáně, doma setkal s ostrou kritikou – padala i slova o appeasementu.¹⁹⁰ Sám Truman, který Byrnesovi dříve svěřil značnou autonomií v řízení zahraniční politiky, nebyl o mnoho přívětivější. Prezidenta stále více frustrovaly kupící se problémy na domácí scéně, znepokojivý vývoj v zahraničí i neshody jeho poradců ohledně výkladu mezinárodního dění a adekvátního amerického postupu.¹⁹¹ Ve výsledku jednání pak nespatořoval krok ke konstruktivnímu řešení americko-sovětských vztahů, nýbrž jen další projev bezostyšného sovětského oportunistu rychle vyčerpávajícího jeho trpělivost.¹⁹² Totalitní Sovětský svaz a jeho kroky v zahraničí v Trumanových představách nabývaly stále zlověstnějších kontur.

Z pohledu amerického vedení se situace v prvních měsících roku 1946 jen dále zhoršovala. Zatímco Moskva vytrvale upevňovala svou kontrolu nad východní Evropou, celkový rozvrat a nevidaná bída v západní Evropě hrály do karet tamním stále silnějším komunistům. V rozporu s anglo-sovětskou dohodou ještě z dob druhé světové války sovětská vojska setrvala v severním Íránu, kde přidávala na vážnosti Stalinovým požadavkům na ropné koncese i jeho podpoře tamních ázerbajdžánských a kurdských separatistů.¹⁹³ O nic méně závažněji přitom nezněl ani nátlak Sovětského svazu na Turecko. Zde se Moskva dožadovala územních ústupků na severovýchodě země, revize Montreuxské konvence

---

¹⁸⁶ Herring, *The American Century and Beyond: U.S. Foreign Relations, 1893–2014*, 301.

¹⁸⁷ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 39.

¹⁸⁸ Herring, *The American Century and Beyond: U.S. Foreign Relations, 1893–2014*, 302.

¹⁸⁹ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 51–52.

¹⁹⁰ Herring, *The American Century and Beyond: U.S. Foreign Relations, 1893–2014*, 302.

¹⁹¹ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 44–49.

¹⁹² „Mám dost mazlení se Sověty,“ je jeho slavný (písemný) výrok z těchto dnů. Alonzo L. Hamby, *Man of the People: A Life of Harry S. Truman* (New York: Oxford University Press, 1995), 344–345.

¹⁹³ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 103.

upravující právní režim černomořských úžin a oprávnění zřídit v těchto úžinách sovětské základny.¹⁹⁴ Napětí pak nezlepšil ani (relativně umírněný) Stalinův únorový volební projev, který hovořil o „monopolním kapitalismu“ jakožto hlavní příčině nedávné války, rozčlenění kapitalistického světa na „nepřátelské tábory“ i o prokázané síle sovětského systému a plánech na zvyšování průmyslové produkce.¹⁹⁵ Tyto, ale i další znepokojivé události se kupily a pocit amerického obležení sílil.

3.3. Na cestě ke konfrontaci

Za takových podmínek byla zajištěna úrodná půda pro dlouhý telegram George F. Kennana. Ten vyobrazoval Sovětský svaz jako inherentně a vytrvale expanzivní mocnost operující na základě „tradičního a instinktivního ruského pocitu ohrožení“ nebezpečně efektivně propojeného s „marxistickým dogmatem“.¹⁹⁶ V Kennanově podání představovali Sověti „politickou sílu fanaticky oddanou přesvědčení, že se Spojenými státy nemůže být žádného trvalého modu vivendi“ a že skutečnou bezpečnost Sovětského svazu tedy může přinést právě jen faktické pokoření Američanů.¹⁹⁷ Vyjednávání a ústupky Sovětskému svazu tedy byly z dlouhodobého hlediska nejen zbytečné, ale i nebezpečné.¹⁹⁸ Žádoucí byl naopak odhodlaný a vytrvalý postoj Spojených států při konfrontování této nové hrozby a zadržování sovětského, potažmo komunistického vlivu – ve skutečnosti slabý Sovětský svaz se přímé konfrontace bude chtít vyvarovat a nakonec ustoupí. Komplexní analýza sovětského jednání obsažená v dlouhém telegramu byla do značné míry celistvým vyjádřením stále více převažujícího smýšlení ve Washingtonu, jakož i jeho expertním „potvrzením“.¹⁹⁹ Kennanův elegantní a přímočarý narativ se setkal s nebývalým zájmem i entusiasmem napříč celým americkým vedením.²⁰⁰ V rámci Trumanovy administrativy se i jeho přičiněním o Sovětském svazu začalo otevřeně hovořit jako o nepříteli.

Zbytek roku 1946 v americké perspektivě do značné míry potvrzoval pravdivost Kennanovy analýzy i správnost jeho doporučení. Jakkoliv se od něj musel Truman ještě oficiálně distancovat, známý Churchillův projev o „železné oponě“ pronesený v březnu při návštěvě Spojených států fakticky veřejně deklaroval to, o čem Američané již hovořili na uzavřených jednáních a v utajených dokumentech.²⁰¹ Všichni si dobře uvědomovali, že předchozí Churchillova varování před hrozbou totalitního Německa se ukázala jako bolestně pravdivá. Pokračující sovětský nátlak na různých místech ve světě mezitím nadále působil jako silný důkaz těch nejhorších sovětských úmyslů. Americké strategické analýzy proto

---

¹⁹⁴ John L. Gaddis, *Studená válka*, 36.

¹⁹⁵ „Speech Delivered by J. V. Stalin at a Meeting of Voters of the Stalin Electoral District, Moscow, February 9, 1946“, History and Public Policy Program Digital Archive, <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116179> (staženo 12.7.2020), 22–23.

¹⁹⁶ George F. Kennan, „Telegram: The Chargé in the Soviet Union (Kennan) to the Secretary of State, February 22, 1946“, in *Foreign Relations of the United States, 1946, Volume VI Eastern Europe; The Soviet Union* (Washington, DC: Government Printing Office, 1969), 700.

¹⁹⁷ *Ibid.*, 706.

¹⁹⁸ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 108.

¹⁹⁹ Coates, „Strategists and Rhetoricians: Truman's Foreign Policy Advisers“, 170–171.

²⁰⁰ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 109.

²⁰¹ Alonzo L. Hamby, *Man of the People: A Life of Harry S. Truman*, 346–348.

stále častěji hovořily o dlouhodobých sovětských záměrech na získání kontroly nad Eurasií, s přibývajícím časem dokonce i o sovětských záměrech na světovou nadvládu.²⁰² Zároveň přitom kladly důraz na vnitřní slabost Sovětského svazu, zejména ve srovnání se Spojenými státy, a v této souvislosti i prakticky vylučovaly možnost přímé sovětské agrese v nejbližší době.²⁰³ Reálnou a aktuální hrozbou však byla sovětská expanze na vlastní periferii a také zneužívání rozkolu ve světě za účelem posilování vlastního vlivu. Tomuto bylo třeba aktivně bránit, pakliže měly být zmařeny dlouhodobější záměry Moskvy.

Logika zadržování se podepsala na americkém přístupu k situaci v Íránu a Turecku. V americké perspektivě umocňovala strategický význam obou zemí zejména potřeba ochrany rozsáhlých blízkovýchodních nalezišť ropy, blízkých páteřních námořních a leteckých cest a v neposlední řadě i nedalekých vojenských základen britských spojenců. Spojené státy proto Íránce vytrvale podporovali v jejich vzdoru sovětskému nátlaku, a to i na půdě nově ustavené Rady bezpečnosti Spojených národů. Když pak Teherán Moskvě výměnou za odchod sovětských vojsk přislíbil mírové řešení separatistické otázky a vytvoření společné íránsko-sovětské společnosti pro těžbu ropy na severu země, Sověti se v květnu skutečně stáhli.²⁰⁴ Záhy však eskalovala situace v Turecku, vůči kterému Sovětský svaz na začátku srpna znovu vyslovil své požadavky na revizi právního režimu černomořských úžin a na oprávnění zřídit v nich své vlastní základny. Sověti sice nezopakovali své dřívější územní nároky, ale zprávy hovořící mimo jiné o jejich silné vojenské přítomnosti u tureckých hranic i podezřelých manévrech a logistických přípravách přivedly Washington až k pokraji války.²⁰⁵ Američané se postavili za Turecko, kategoricky odmítli veškeré sovětské nároky a do oblasti vyslali početnou námořní operační skupinu. Tváří v tvář takovému americkému postoji Sověti ke konci září náhle ustali ve svém nátlaku a krize fakticky vyčpěla.²⁰⁶ Oba střety Američanům výsledně sloužily nejen jako další potvrzení neblahých sovětských úmyslů, ale i principiální vhodnosti pevného a odhodlaného odporu vůči antagonistickým sovětským krokům.

Do konce roku 1946 tak byly položeny základy počínající globální americko-sovětské konfrontace. Sovětský svaz se v americké perspektivě proměnil z obávaného spojence na zatvrzelého nepřítele, jehož jakoukoliv mocenskou expanzi bylo nutné vytrvale zadržovat. Přímou sovětskou agresi nikdo v americkém vedení v blízké době neočekával a pochopitelně si ji ani nepřál, avšak vypjaté mezinárodní krize podtrhovaly riziko ozbrojeného střetu v důsledku souběhu nešťastných událostí a chybných strategických kalkulací.²⁰⁷ Američtí vojenští plánovači proto připravili první strategické plány pro případ války mezi Spojenými státy a Sovětským svazem, jejichž důležitou součástí byla i

---

²⁰² Leffler, „The American Conception of National Security and the Beginnings of the Cold War, 1945–48“, 366–367.

²⁰³ *Ibid.*, 359–362.

²⁰⁴ David S. Painter, *The Cold War: An International History*, 18–19.

²⁰⁵ Eduard Mark, „The War Scare of 1946 and Its Consequences“, *Diplomatic History* 21, č. 3 (léto 1997): 383–387.

²⁰⁶ *Ibid.*, 408–409.

²⁰⁷ Leffler, „The American Conception of National Security and the Beginnings of the Cold War, 1945–48“, 359–360.

v přísné tajnosti dohodnutá spolupráce se Spojeným královstvím.²⁰⁸ Mezitímní krach iniciativ sledujících účinnou mezinárodní kontrolu jaderné energie byl předzvěstí budoucího nukleárního rozměru vyostřených americko-sovětských vztahů. Baruchův plán předložený Američany v červnu na půdě Spojených národů navrhoval vytvoření přísného mezinárodního režimu využívání jaderné energie opřené o silné kontrolní a sankční mechanismy. Víceru autorů podotýká, že taková konstrukce nakonec byla zvolena i s cílem co možná nejdéle udržet existující americký jaderný monopol.²⁰⁹ Plán tedy měl ve stále vypjatější atmosféře pramalou šanci na úspěch a příslušná jednání záhy ustrnula na mrtvém bodě. Vyhrocená zářijová rezignace Henryho A. Wallace, ministra obchodu a posledního vážného zastávce smířlivější americké pozice vůči Sovětskému svazu v Trumanově administrativě, fakticky na dlouhou dobu stvrdila „studenoválečný konsensus“ v rámci amerického vedení. A tak mohla pokračovat i další eskalace studené války.

---

²⁰⁸ Mark, „The War Scare of 1946 and Its Consequences“, 412; Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 110–114.

²⁰⁹ Ibid., 115–116; Larry G. Gerber, „The Baruch Plan and the Origins of the Cold War“, *Diplomatic History* 6, č. 1 (leden 1982): 69–96.

4. Domácí přestavba a evropské angažmá (1947–1948)

Proměněné strategické prostředí ilustrované předešlou kapitolou bylo stěžejním podnětem americké politiky v následujících letech. Radikálně odlišná podoba mezinárodního systému a z ní vyplývající systémová pozice i zájmy Spojených států předně činily jejich dosavadní institucionální strukturu palčivě nedostačující, což nová hrozba v podobě Sovětského svazu jen podtrhovala. Klíčové americké ministerstvo zahraničí se dlouhodobě potýkalo s řadou problémů: již za války se podstatně rozrostlo na úkor své vnitřní organizace a efektivity, slábla jeho prestiž i podíl na tvorbě americké zahraniční politiky oproti ozbrojeným silám a jejich civilnímu velení, a v jeho řadách tak povážlivě klesala morálka.²¹⁰ Problémy institucionální struktury Spojených států však sahaly ještě hlouběji. Exekutivní orgány zodpovědné za zahraniční politiku v širším slova smyslu byly příliš roztržštěné a špatně zkoordinované. Státu rovněž chyběly adekvátní mocenské nástroje k realizaci aktivní a asertivní zahraniční politiky po celém světě, především početné stálé vojsko a zpravodajské kapacity.²¹¹ Toto přitom byly prvky úmyslně vtělené do americké institucionální struktury v samých počátcích historie země, kdy hlavní obavou nebylo vnější ohrožení cizí mocí, nýbrž ohrožení vnitřní, ztělesňované příliš silným a potenciálně represivním státem. A jakkoliv Američané takovéto uspořádání po celou svou dosavadní historii žárlivě střežili, právě v kontextu studené války nakonec měly imperativy mezinárodního systému převládnout. Vědomí bezodkladné potřeby patřičných reforem panovalo nejen v prezidentské administrativě, ale poprvé významně převážilo i v Kongresu.²¹²

4.1. Institucionální reforma

Hned v prvních měsících roku 1947 doznalo zásadních změn americké ministerstvo zahraničí, v jehož čele nově stanul George C. Marshall. Nahradil Byrnes, který si jako nemálo sebejistý sólo hráč nakloněný vyjednáváním se Sověty, avšak neschopný dosáhnout v nich vážnějších úspěchů, vysloužil v administrativě jen pramalé sympatie a nakonec ztratil i důvěru prezidenta.²¹³ Byrnesův trvalý nezájem o dění na ministerstvu i nedůvěra vůči jeho pracovníkům přitom nijak nepomohly trvajícimu úpadku celého úřadu.²¹⁴ I s ohledem na tuto situaci byl Marshall pro Trumana volbou na jistotu. Zkušený a loajální generál nadaný nezpochybnitelným profesionalismem, výjimečnými organizačními schopnostmi a aurou válečného hrdiny byl ideálním kandidátem pro pozvednutí celého úřadu i implementaci stále aktivnější a ambicióznější americké zahraniční politiky.²¹⁵ K potřebným interním opatřením přistoupil záhy po svém jmenování. Ministerstvo reorganizoval, nastolil pevnou vnitřní

---

²¹⁰ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 27–28.

²¹¹ Hamilton, „International Politics and Domestic Institutional Change: The Rise of Executive War-Making Autonomy in the United States“, 272–279.

²¹² *Ibid.*, 279–288.

²¹³ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 39–40, 44–45.

²¹⁴ Coates, „Strategists and Rhetoricians: Truman's Foreign Policy Advisers“, 161–164.

²¹⁵ *Ibid.*, 172–174.

hierarchii a jasně vymezil pravomoci a kompetence.²¹⁶ Pro účely analýzy širších světových trendů a tvorby americké zahraničně-politické strategie rovněž nechal ustavit politický plánovací štáb (*Policy Planning Staff*), do jehož čela jmenoval George F. Kennana.²¹⁷ Marshall celkově trval na pečlivé organizaci, systematickém plánování a úzké spolupráci se svými podřízenými.²¹⁸ Americké ministerstvo zahraničí tak pod jeho vedením významně nabylo na akceschopnosti, vlivu i morálce a jako takové bylo mnohem lépe uzpůsobeno realizaci stále komplexnější zahraniční politiky Spojených států.

Později v roce 1947 zaznamenal mnohem dalekosáhlejší změny celý americký bezpečnostní aparát. Tlak vnějších podmínek si jednoznačně žádal jeho rozsáhlou institucionální reorganizaci, jež by především přinesla jeho podstatně silnější centralizaci a efektivnější koordinaci. Tradiční uspořádání fakticky představovalo kritickou překážku při efektivní ochraně a realizaci klíčových amerických zájmů. Američané proto přistoupili k první komplexní reformě svého bezpečnostního aparátu od přijetí Ústavy Spojených států na konci 18. století, jejímž ztělesněním se stal v červenci přijatý zákon o národní bezpečnosti (*National Security Act*).²¹⁹ Jeho výsledná podoba nicméně nebyla jakýmsi čistým mocensky racionálním kalkulem, nýbrž z velké části velmi složitým kompromisem. Na konečném znění se významně podepsaly specifické domácí limitující faktory. K těm pochopitelně patřily omezené prostředky i partikulární politické a byrokratické zájmy, kde obzvlášť velkou roli sehrála notorická rivalita mezi americkou armádou a námořnictvem.²²⁰ Svůj význam však měly též hlubší obavy ohledně dalšího vývoje amerického politického systému a související snahy o ochranu hodnot ztělesňovaných již dříve diskutovanou ideou „amerického způsobu života“.²²¹ Z dobových debat a sporů ohledně relevantních reforem byla patrná úzkost z přílišného posilování exekutivy i překotné militarizace země, jež by ve výsledku zemi stále více připodobňovaly jejím totalitním nepřátelům.²²² Celkový rozsah provedených změn a jejich konečná podoba tedy byly i výsledkem působení právě takovýchto omezení.

Snad nejprůzračnější v tomto směru byla reorganizace ozbrojených sil. Zákon na jednu stranu vytvořil funkci ministra obrany, který nově stanul v čele amerických ozbrojených sil (společně utvářejících *National Military Establishment*) a který měl být hlavním prezidentovým spolupracovníkem a poradcem v záležitostech národní bezpečnosti. Na druhou stranu zákon doposud samostatné armádě a námořnictvu, jakož i nově osamostatněnému letectvu, ponechal jejich vlastní úřady a ministry jakožto členy prezidentova kabinetu.²²³ Samotnému ministrovi obrany pak svěřil zprvu jen omezené pravomoci a funkci navíc spojil s podmínkou zamezující jmenování kohokoliv, kdo

---

²¹⁶ Ibid., 175.

²¹⁷ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 142.

²¹⁸ Coates, „Strategists and Rhetoricians: Truman's Foreign Policy Advisers“, 175.

²¹⁹ Hamilton, „International Politics and Domestic Institutional Change: The Rise of Executive War-Making Autonomy in the United States“, 300.

²²⁰ Ibid., 292–299.

²²¹ Ibid., 279–281.

²²² Kvalitní vhled do těchto debat skýtá například Michael J. Hogan, *A Cross of Iron: Harry S. Truman and the Origins of the National Security State* (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), zejm. 23–68.

²²³ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 175–177.

v posledních deseti letech sloužil jako důstojník v aktivní službě. To vše především ve snaze předejít uzurpování moci příliš silným vojenským vůdcem.²²⁴ Rovněž byl definitivně institucionálně zakotven Sbor náčelníků generálních štábů (*Joint Chiefs of Staff*), důležitý koordinační a plánovací orgán fungující již od dob druhé světové války. Obavy z replikace mocného ústředního generálního štábu po vzoru nacistického Německa potom obdobně vedly k absenci funkce jeho předsedy, vlastních rozpočtových pravomocí, jakož i jeho omezeným personálním kapacitám.²²⁵ Jakkoliv tedy institucionální reforma nakonec měla v tomto směru relativně omezený rozsah, stále se jednalo o historický předěl, jenž otevřel cestu další centralizaci a unifikaci amerických ozbrojených sil. Zákon o národní bezpečnosti navíc fakticky potvrdil významný vliv ozbrojených sil při tvorbě a implementaci americké zahraniční politiky.

Tento zvýšený vliv ozbrojených sil úzce souvisel i s jejich přítomností v nově vytvořené Radě národní bezpečnosti (*National Security Council*). Svou podstatou šlo o prezidentovi přímo podřízený centrální koordinační a poradní orgán, který sdružoval představitele jednotlivých relevantních složek americké exekutivy a skýtal jim platformu pro diskuzi a společnou tvorbu americké národní bezpečnostní politiky.²²⁶ Sám Truman k němu však zejména zpočátku přistupoval s nemalými obavami. Trval na tom, aby Rada striktně plnila jen výše načrtnutou roli, nepřevážili v ní zástupci ozbrojených sil, a především aby konečné rozhodování v zahraničně-politických otázkách vždy náleželo prezidentovi a ministrovi zahraničí.²²⁷ Podmínky eskalující studené války nicméně poukazyvaly na užitečnost celého tělesa, a i proto jeho institucionální význam vytrvale stoupal a jeho role se v dalších letech rozšiřovala. Již samotné zřízení Rady národní bezpečnosti přesto bylo zásadním milníkem. Jak líčí Eric J. Hamilton, myšlenka orgánu fakticky plnícího roli „stále válečné rady“ by v americké politické kultuře ještě donedávna příliš zaváněla imperialismem a militarismem a jako taková by byla naprosto nepřijatelná.²²⁸ Ačkoliv problematika amerických zpravodajských služeb byla tradičně ještě choulostivější, posledním klíčovým opatřením zákona o národní bezpečnosti bylo vytvoření Ústřední zpravodajské služby (*Central Intelligence Agency*). Kongres soustavně artikuloval své obavy z potenciální špionáže amerických občanů a sám prezident Truman nehodlal připustit vznik „amerického gestapa“,²²⁹ nicméně dosavadní roztržitěná zpravodajská komunita Spojených států i její omezené kapacity byly v nových podmínkách evidentně palčivě nedostačující. CIA tedy byla vytvořena jakožto ústřední orgán koordinující stávající americké zpravodajské aktivity i vyvíjející vlastní rozvědnou činnost, avšak bez jakéhokoliv vnitrostátního mandátu. Její relativně vágně vymezené pravomoci se ale staly zákonným podkladem pro celé spektrum utajených speciálních činností, jež záhy přesáhly pouhý sběr a analýzu

---

²²⁴ Hamilton, „International Politics and Domestic Institutional Change: The Rise of Executive War-Making Autonomy in the United States“, 300.

²²⁵ *Ibid.*, 300–301.

²²⁶ *Ibid.*, 306–307.

²²⁷ *Ibid.*, 309–310.

²²⁸ *Ibid.*, 311–312.

²²⁹ Christopher M. Andrew, *For the President's Eyes Only: Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush* (New York: HarperCollins, 1995), 156–161, 163–164.

informací.²³⁰ Spojené státy tak vytvořily svou první stálou profesionální zpravodajskou službu s vnější působností, a to historicky jako poslední větší mocnost.²³¹ I přes jeho kompromisní konstrukci tedy zákon o národní bezpečnosti položil pevné základy komplexního bezpečnostního aparátu Spojených států, který mnohem lépe odpovídal jejich novému mocenskému postavení a který zároveň skýtal klíčovou oporou jejich nové globální zahraniční politiky.

4.2. Trumanova doktrína a globální zadržování

Domácí reformy se odehrávaly na pozadí mezinárodního vývoje, který nepřispíval k většímu americkému klidu – právě naopak. Již v únoru 1947 zpravili Britové své americké spojence o tom, že nejsou nadále finančně schopni dostát svým závazkům v Řecku a Turecku, a budou proto muset stáhnout své jednotky z řeckého území a ukončit svou pomoc oběma zemím. A zatímco situace v Turecku byla v té době relativně stabilní, dění v Řecku se hrozilo rychle vymknout kontrole. Vývoj však americké vedení příliš nepřekvapil.²³² Sociopolitické a národnostní rozpory i žalostná ekonomická situace sužovaly Řecko od dob nacistické okupace a nepopulární a nijak zvlášť schopná pravicová vláda na tom nedokázala mnoho změnit ani s britsko-americkou podporou.²³³ Již v průběhu roku 1946 tedy země fakticky sklouzla k „třetímu kolu“ občanské války, když se proti oficiální vládě znovu postavily levicové síly vedené Komunistickou stranou Řecka a podporované komunistickou Albánií, Jugoslávií a Bulharskem.²³⁴ Mezitím rychle klesaly možnosti, ale i vůle Britů se v zemi dále angažovat, pročez stoupala účast Američanů. Jakkoliv se totiž Spojené státy po válce při udržování kontroly nad celým východním Středomořím spoléhaly především na Spojené království,²³⁵ kritický význam regionu nedovoloval Washingtonu nečinně přihlížet oslabování zdejších britských pozic. Nešlo přitom jen o dříve zmíněnou ochranu komunikací, surovin a základen. Američané se vážně obávali možné řetězové reakce, kterou by ztráta oblasti spustila. Po komunistickém vítězství v Řecku hrozilo obklíčení a následný pád Turecka. Sovětsko-komunistické ovládnutí regionu pak mohlo mít drtivý psychologický dopad na západní Evropu, který by vedl k definitivnímu vítězství komunistických stran například ve Francii a Itálii, ale i citelnému oslabení protikomunistických sil jinde.²³⁶ Zároveň by se otevřela cesta k ovládnutí Blízkého východu Sovětským svazem. Kompletní sovětská dominance Eurasie by tak byla na dosah.

Americké vedení pochopitelně nehodlalo nic takového připustit, a proto rychle přišlo s příslušnými protiopatřeními. Dostupné informace sice nenavštěvovaly žádnému většímu sovětskému podílu na řeckém dění, ale Američané nepochybovali o tom, že Řecko by se v případě komunistického

---

²³⁰ Hamilton, „International Politics and Domestic Institutional Change: The Rise of Executive War-Making Autonomy in the United States“, 332–338.

²³¹ Andrew, *For the President's Eyes Only: Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush*, 1.

²³² Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 142–143.

²³³ Painter, *The Cold War: An International History*, 18–19.

²³⁴ Durman, *Popely ještě žhavé I. Válka a nukleární mír*, 179–180.

²³⁵ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 121–123.

²³⁶ *Ibid.*, 143.

vítězství pevně přimklo k Sovětského svazu. Ani momentální absence reálného sovětského nátlaku na Turecko v tomto směru žádné zvláštní uklidnění neskýtala. V Trumanově administrativě jasně převládá názor, že americká podpora musí směřovat oběma zemím, aby byla zajištěna kontrola strategicky klíčového regionu.²³⁷ Jádrem této pomoci se měla stát suma ve výši 400 milionů dolarů a americká vojenská a civilní mise v Řecku i Turecku.²³⁸ Avšak potřebná opatření byla obsažena v legislativním balíčku, který musel schválit Kongres. Ten přitom v předchozím roce ovládli republikáni, kteří soustavně trvali na škrtech ve státních výdajích, snižování daní a vytrvale kladli odpor prezidentovým krokům na domácí scéně. Někteří z nich dokonce stále projevovali patrnou tendenci k izolacionismu.²³⁹ Logika stranického soupeření zde nicméně neměla převládnout. Již na konci února se špičky Kongresu setkaly s vrcholnými představiteli Trumanovy administrativy, kteří jim popsali vážnost situace. Vylíčením hrozby dalekosáhlé sovětsko-komunistické expanze v důsledku ztráty Řecka a Turecka se administrativě nakonec podařilo přivést klíčové kongresmany na svou stranu.²⁴⁰ Truman a jeho spolupracovníci však nechtěli nic nechat náhodě, a tak následovalo další přesvědčování zákonodárců i masivní PR kampaň.²⁴¹ Celé úsilí vyvrcholilo 12. března, kdy Truman předstoupil před obě komory Kongresu a požádal je o souhlas s programem americké pomoci Řecku a Turecku. Následná debata trvala dlouho, ale Trumanova administrativa zvítězila. V květnu byl program definitivně schválen.²⁴²

Prezidentův projev vstoupil díky americkému tisku ve všeobecnou známost jako deklarace Trumanovy doktríny. Jeho převážná část se věnovala problému Řecka a Turecka a odůvodňovala americkou pomoc právě těmito dvěma zemím, avšak Truman se navzdory doporučením některých svých poradců vydal dál a vylíčil americkou iniciativu v globálním kontextu.²⁴³ Řecko a Turecko dle něj čelily silám, které se je snažily svést na scesti totalitarismu. To reflektovalo širší situaci ve světě, kde si v těchto časech „takřka každý národ“ musel „zvolit mezi odlišnými způsoby života“, mezi svobodou a totalitou.²⁴⁴ Ona volba přitom mnohdy sama nebyla svobodná. Pro Američany to znamenalo nebezpečí, neboť „totalitní režimy vnucené svobodným národům přímou či nepřímou agresí“ podkopávaly „základy mezinárodního míru, a tedy i bezpečnost Spojených států“.²⁴⁵ Svoboda, mír a bezpečnost byly neoddělitelně propojeny.²⁴⁶ Spojené státy měly povinnost „podporovat svobodné národy vzdorující snahám o své podmanění“ ze strany „ozbrojených menšin či vnějších sil“.²⁴⁷ Musely zabezpečit možnost

---

²³⁷ Ibid., 143–144.

²³⁸ Elizabeth E. Spalding, „The Truman Doctrine“, in *A Companion to Harry S. Truman*, ed. Daniel S. Margolies (Malden: Wiley-Blackwell, 2012), 337–339.

²³⁹ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 145.

²⁴⁰ Spalding, „The Truman Doctrine“, 335.

²⁴¹ Ibid., 336–337.

²⁴² Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 146.

²⁴³ Spalding, „The Truman Doctrine“, 337.

²⁴⁴ „Harry S. Truman, Special Message to the Congress on Greece and Turkey: The Truman Doctrine“, The American Presidency Project, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/special-message-the-congress-greece-and-turkey-the-truman-doctrine> (staženo 20.7.2020).

²⁴⁵ Ibid.

²⁴⁶ Spalding, „The Truman Doctrine“, 337.

²⁴⁷ „Harry S. Truman, Special Message to the Congress on Greece and Turkey: The Truman Doctrine“, The American Presidency Project.

svobodných lidí utvářet svůj vlastní osud. Zároveň musely pomáhat utvářet podmínky, v nichž mohla prosperovat svoboda, neboť totalita se přiživovala na bídě a nouzi a plné síly dosáhla tehdy, když „zemřela naděje lidí na lepší život“.²⁴⁸ Jakkoliv formulace projevu jistě směřovala k nemálo dramatickému vyličení celé situace, Trumanova slova reflektovala nejen jeho vlastní přesvědčení, ale v zásadě i smýšlení mnohých jeho blízkých spolupracovníků.²⁴⁹ Z hlediska klíčových amerických zájmů byl svět fungující na liberálních principech a opírající se o výhodnou mocenskou konfiguraci považován za ten jednoznačně nejlepší. Sovětsko-komunistická mocenská expanze, ať již právě ve východním Středomoří či jinde, z toho důvodu skýtala vážné ohrožení Spojených států. Jedním z klíčových cílů americké zahraniční politiky do budoucna tak muselo být rozhodné a vytrvalé zadržování této expanze všude tam, kde to bude třeba.²⁵⁰ Pakliže si tedy Spojené státy měly dlouhodobě uchovat své vlastní blaho i bezpečí, musely převzít aktivní vůdčí roli ve světě.

4.3. Marshallův plán a převzetí iniciativy v Evropě

Již v době formulování programu americké pomoci Řecku a Turecku si americké vedení uvědomovalo, že obě země představují pouze dílčí problémy v kritické globální situaci. Absolutní prioritou se v následujících měsících měla stát západní Evropa.²⁵¹ K takové volbě nutily Trumanovu administrativu stále ještě vcelku omezené americké zdroje, klíčový význam tohoto regionu i tamní zhoršující se situace. V americké perspektivě tvořila západní Evropa jedno z hlavních mocenských center Eurasie, které Spojené státy musely udržet ve vlastním orbitu, a naopak vyloučit jeho přílnutí k Sovětskému svazu.²⁵² Zatímco Japonsko, další takové centrum, v té době podléhalo striktní americké kontrole, další směřování západní Evropy bylo krajně nejisté.²⁵³ I přes dílčí pokroky její poválečná obnova vázla a problémy se množily. Na jaře roku 1947 ji sužoval akutní nedostatek potravin a paliv, na kterém se významně podepsaly předešlé suché léto a tuhá zima.²⁵⁴ Jakkoliv se průmyslová produkce ve většině zemí mimo Německo relativně zotavila, regionální obchod stagnoval a jednotlivým západoevropským zemím rychle docházely dolary potřebné k nákupům ve Spojených státech.²⁵⁵ Ty přitom byly pro tyto země nezbytné. Kolaps německé produkce připravil západoevropské země o dříve klíčový zdroj uhlí a průmyslových výrobků.²⁵⁶ Stejně tak je rozsáhlá devastace i rostoucí izolace východní Evropy zbavovala někdejšího důležitého zdroje potravin a surovin.²⁵⁷ Za veškeré tyto

---

²⁴⁸ Ibid.

²⁴⁹ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 146, 179–181.

²⁵⁰ Jak přitom nasvědčuje již příklad Řecka a Turecka, to mělo často zahrnovat i ty země, které ve skutečnost samy o sobě příliš svobodné nebyly.

²⁵¹ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 147–148.

²⁵² Leffler, „The Emergence of American Grand Strategy, 1945–1952“, 77.

²⁵³ Ibid., 77.

²⁵⁴ Judt, *Poválečná Evropa: její historie od roku 1945*, 87.

²⁵⁵ Ibid., 83–88.

²⁵⁶ Painter, *The Cold War: An International History*, 20.

²⁵⁷ Ibid., 20.

komodity tedy nově musely vynakládat velké množství dolarů, které přitom po válce získávaly jen velmi obtížně. Celková ekonomická situace v regionu byla velmi vážná.

Snahy amerického vedení se proto v tomto období soustředily v první řadě na ekonomickou obnovu západní Evropy, přičemž stěžejní iniciativou se stal Marshallův plán, oficiálně Program evropské obnovy. V analýzách Washingtonu byla hrozba sovětské vojenské agrese v regionu minimální, pročež zbrojení bylo druhořadé.²⁵⁸ Vážné obavy místo toho vzbuzovala zdejší tristní ekonomická situace. Z pohledu amerického vedení hrozil návrat protekcionismu, uzavřených obchodních bloků i rozšiřování státních zásahů do hospodářství, kterými by se jednotlivé západoevropské země snažily řešit své ekonomické potíže. Stejně tak za daných podmínek hrozilo, že tyto země se budou muset v obchodu obrátit na Sověty, kteří by tak v regionu získali mocný nástroj k uplatňování svého vlivu.²⁵⁹ Nejhorší americkou obavou potom bylo, že kvůli zde tolik rozšířenému hladu, bídě a nouzi nakonec převládnu extrémistické nálady a místní silné komunistické strany definitivně zvítězí.²⁶⁰ Ve stínu takovýchto obav vystoupil ministr Marshall v červnu 1947 s projevem na Harvardské univerzitě, ve kterém evropským zemím nabídl americkou hospodářskou a finanční pomoc při jejich poválečné obnově. V následujících měsících se pak utvářely detaily příslušného amerického plánu. Iniciativa měla primárně vzejít z Evropy: evropské země měly přijít s vlastními plány na obnovu a zároveň vzájemně spolupracovat při tvorbě a koordinaci svých požadavků.²⁶¹ Spojené státy měly přispět zejména kapitálem, ale i know-how. Smyslem bylo v Evropě vystavět či obnovit stabilní liberální demokracie s prosperujícími volnotržními ekonomikami, které by čile participovaly na mezinárodním obchodu. Ty by přirozeně tíhly ke Spojeným státům, kterým by ze své podstaty napomáhaly chránit a naplňovat klíčové americké zájmy.

Program evropské obnovy byl oficiálně otevřen všem evropským zemím včetně Sovětského svazu. Americké vedení nicméně očekávalo, že Moskva na jeho koncepci nepřistoupí. Program by totiž vyžadoval sdílení podrobných informací o stavu sovětského hospodářství i otevření notoricky tajnostkářské země vnějším vlivům.²⁶² Sovětská účast byla rovněž jasně podmíněna účastí ostatních východoevropských zemí a nutně tak obnášela přinejmenším oslabení tamního sovětského vlivu.²⁶³ V neposlední řadě sledovala americká vize vývoj Německa jen obtížně slučitelný se sovětským postojem. Pokořené, rozdělené a mocnostmi přísně kontrolované Německo se z „evropského hospodářství v podstatě vytratilo“, což stavělo poválečnou obnovu Evropy do cesty klíčovou strukturální překážkou.²⁶⁴ Obzvláště tíživě chybělo porúrské uhlí, ale i další německé průmyslové výrobky, jakož i enormní německý trh absorbující vývoz z celé Evropy. Z americké perspektivy proto v případě Německa byla prvořadá rychlá hospodářská obnova, která se nemohla obejít bez německé účasti na

---

²⁵⁸ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 148–150.

²⁵⁹ *Ibid.*, 160–164.

²⁶⁰ Painter, *The Cold War: An International History*, 21.

²⁶¹ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 158–159.

²⁶² *Ibid.*, 185

²⁶³ *Ibid.*, 185–186

²⁶⁴ Judt, *Poválečná Evropa: její historie od roku 1945*, 87.

Marshallově plánu. Tu muselo doprovázet uvolnění limitů uvalených Spojenci na německý průmysl po válce, jakož i dočasné pozastavení odvodů válečných reparací.²⁶⁵ Zájmy a obavy Sovětského svazu pak byly druhořadé. Když tak Sověti navzdory svému prvotnímu zájmu odmítli na Programu evropské obnovy participovat a ostatním východoevropským zemím přikázali následovat jejich příkladu, Američané nijak překvapeni nebyli. Nezaskočily je ani další sovětské kroky: založení Kominformy, utužení kontroly ve východní Evropě a vydání příkazu západoevropským komunistům k masivním protestům proti Marshallově plánu.²⁶⁶ Washington na tento vývoj reagoval vlastními opatřeními. Ještě před přijetím Marshallova plánu například vládám ve Francii a Itálii, které byly kriticky ohrožené komunisty, poskytl další nouzovou finanční pomoc a vojenské dodávky. Tamní politický vývoj se snažil korigovat i skrze utajené zpravodajské operace.²⁶⁷ V Řecku, ale i Itálii, bylo americké vedení dokonce připraveno přímo vojensky intervenovat.²⁶⁸ Američané si nehodlali nechat situaci v Evropě vymknout z rukou.

Vývoj prvních měsíců roku 1948 jen podtrhoval nutnost trvajícího amerického angažmá v Evropě. Únorový komunistický převrat v Československu šokoval širokou americkou veřejnost, neboť z jejího pohledu znenadání padla fakticky poslední relativně svobodná země v mocenské sféře Sovětského svazu. Bolestné vzpomínky na podmanění Československa nacistickým Německem těsně před vypuknutím poslední války byly stále čerstvé.²⁶⁹ Podobně zapůsobily československé události na Kongres, jehož členové i přes své nejrůznější výhrady v dubnu definitivně schválili Program evropské obnovy. I v tomto případě se přitom Trumanova administrativa snažila situaci korigovat masivní PR kampaní a aktivním lobováním kongresmanů, aby rozpory na domácí politické scéně ve vypjatém volebním roce neohrozily klíčové zahraničně-politické zájmy Spojených států.²⁷⁰ Zároveň Washington zintenzivnil své snahy o zadržování komunismu v západní Evropě. Obzvláště aktivní byli Američané v Itálii, kde ve snaze zajistit vítězství křesťanských demokratů v klíčových dubnových parlamentních volbách přistoupili i k rozsáhlým vlivovým operacím.²⁷¹ Z pohledu amerického vedení totiž sice komunistické vítězství v Československu neovlivnilo stávající rozložení moci v Evropě, avšak potvrdilo palčivou slabost i nízkou morálku tamních protikomunistických sil.²⁷² Na západě Evropy tedy zůstávala hlavní hrozbou vnitřní komunistická subverze, nikoliv přímá sovětská agrese. A jakkoliv se alespoň v Itálii jistě i díky ohromnému americkému úsilí podařilo zajistit přesvědčivé vítězství křesťanskodemokratické vlády, trvalá eliminace hrozby komunistické subverze v Evropě nutně vyžadovala zlepšení ekonomické situace. To se přitom nemohlo obejít bez obnovy Německa.

---

²⁶⁵ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 154–156.

²⁶⁶ Leffler, „The Emergence of American Grand Strategy, 1945–1952“, 79.

²⁶⁷ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 195–198.

²⁶⁸ *Ibid.*, 194–196.

²⁶⁹ Herring, *The American Century and Beyond: U.S. Foreign Relations, 1893–2014*, 319

²⁷⁰ *Ibid.*, 319.

²⁷¹ Andrew, *For the President's Eyes Only: Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush*, 171–172.

²⁷² Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 205–206.

Američané byli již delší dobu přesvědčeni o tom, že nejlepší možné řešení německé otázky spočívalo v co možná nejširší obnově potenciálu země a jejím jasném příklonu ke Spojeným státům a jejich spojencům. Slabé a neutrální Německo, potenciálně otevřené přílišnému sovětskému vlivu, jednoznačně odporovalo jejich zájmům. Sjednocenému Německu kontrolovanému Sovětským svazem bylo nutné předejít za každou cenu.²⁷³ V této souvislosti už Washington ani neměl zájem na dalších jednáních s Moskvou – momentální sovětskou náklonnost k diskuzím a ústupkům vykládal jako taktické manévrování z pozice slabosti.²⁷⁴ Americké vedení naopak naléhalo na reformu nefunkční německé měny, připojení francouzské okupační zóny k již dříve vytvořené americko-britské Bizónii a ustavení prozatímní německé vlády nakloněné Západu a podporované místním obyvatelstvem.²⁷⁵ V tom mělo plnou britskou podporu, avšak francouzští spojenci měli z takového postupu obavy. Z jejich pohledu primárně hrozilo, že Sovětský svaz vyprovokují západní kroky v Německu k vojenské reakci, ale ve vzduchu rovněž visela potenciální hrozba obnovené německé moci.²⁷⁶ Francie proto vytrvale žádala o bezpečnostní záruky ze strany Spojených států a k americko-britským iniciativám přistupovala více než zdrženlivě. Jakkoliv Američané byli přesvědčeni o tom, že v Německu rizika vyplývající z nečinnosti Západu dalece převyšovala rizika z jeho jednostranného postupu, měli pro francouzské obavy pochopení.²⁷⁷ Zdůrazňovali proto, že americké okupační jednotky zůstanou na svém místě, poskytnou Francii další vojenské dodávky a v neposlední řadě přivolili ke společnému válečnému plánování s Francouzi a Brity.²⁷⁸ Nové americké plány pro případ války v Evropě tak již měly počítat se společnou obrannou linií na řece Rýnu.²⁷⁹ Když se ani tyto kroky nezdály dostačující, Marshall v polovině června přivolil i k zahájení předběžných rozhovorů o vytvoření formálního bezpečnostního systému v Evropě s přímou americkou účastí.²⁸⁰ Záhy na to francouzští zákonodárci konečně vyslovili svůj nutný souhlas s Londýnskou dohodou z března 1948, ve které se vlády Spojených států, Spojeného království, Francie a zemí Beneluxu dohodly na vytvoření Trizónie a perspektivně i samostatného západoněmeckého státu. Otevřela se tak cesta k rozdělení Německa a obnově jeho západní části jakožto pevného článku západního bloku. Stejně tak byla otevřena cesta ke vzniku Severoatlantické aliance. Sovětská blokáda západního Berlína se nicméně již chystala a americká politická scéna stále ještě nebyla zcela připravena na skutečnou revoluci v americké diplomacii, a tak definitivní potvrzení obou přelomových momentů muselo ještě nějaký čas počkat. Jedna věc však už byla naprosto jistá: Američané v Evropě zůstanou.

---

²⁷³ Ibid., 200–201.

²⁷⁴ Ibid., 214–215.

²⁷⁵ Leffler, „The Emergence of American Grand Strategy, 1945–1952“, 80.

²⁷⁶ Ibid., 80.

²⁷⁷ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 215–216.

²⁷⁸ Leffler, „The Emergence of American Grand Strategy, 1945–1952“, 80.

²⁷⁹ Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 216.

²⁸⁰ Ibid., 216–217.

Závěr

Ve středu zájmu této práce stál proces proměny americké zahraniční politiky mezi lety 1945 až 1948. Práce se ve snaze uspokojivě popsat a vysvětlit jeho klíčové aspekty inspirovala analytickým modelem neoklasického realismu, kterým se zabývala ve své první kapitole. Ta popsala hlubší teoretické ukotvení práce v realistickém paradigmatu mezinárodních vztahů, aby následně přikročila k diskuzi povahy a užitečnosti strukturálního realismu obecně a Waltzovy teorie mezinárodní politiky konkrétně. Ilustrovala, že jakkoliv strukturalistické teorie Waltze a jeho pokračovatelů mohou být užitečným nástrojem pro vysvětlování širších jevů v mezinárodním systému, ve sféře zahraniční politiky se ukazují jako příliš zobecňující, zjednodušující a nepřesné. Z toho důvodu se práce přiklonila k inovativnímu přístupu neoklasického realismu, který sice strukturální realismus přijímá za své východisko, ale především v oblasti zahraniční politiky představuje užitečný upřesňující a konkretizující korektiv. Využila při tom nejnovější poznatky autorů Ripsmana, Taliaferra a Lobella, z jejichž díla nejvíce čerpala. První kapitola tak nastínila, že působení mezinárodního systému skrze systémové signály zůstává klíčovým stimulem zahraničně-politického jednání státu. Toto působení však vždy v určité míře ovlivňují různé strukturální modifikátory, typicky geografie. Systémové signály jsou zároveň vždy proměnlivě jasné a určité, což přímo souvisí s mírou jejich vlivu na státní jednání. Obsah těchto signálů ohledně existujících hrozeb a příležitostí potom udává permisivitu či restriktivitu strategického prostředí státu, které vyjadřuje sílu systémových imperativů působících na stát. V neoklasické teorii přitom systémové působení prochází specifickým vnitřním mechanismem každého státu, než se promění v jeho konkrétní zahraničně-politické jednání. Čtyři kategorie faktorů na úrovni státu s potenciálním vlivem na toto jednání jsou: osobnostní složení vrcholných představitelů, strategická kultura, vztahy mezi státem a společností a institucionální struktura. Všechny mohou v závislosti na konkrétních aspektech daného případu mít různý vliv na jednání státu v mezinárodním systému, pročež je třeba je v analýze vzít v potaz. Tomu odpovídá koncepce analyticko-deskriptivní části práce, která byla vytvořena jako instrumentální jednopřípadová studie užívající metody rozboru procesu a techniky narace.

Druhá kapitola následně popsala statický obraz mezinárodního systému na konci druhé světové války, jakož i Spojených států jako hlavního sledovaného aktéra. Předně vylíčila následky války na mezinárodní systém. Ta vedla k faktické eliminaci většiny dosavadních světových velmocí s výjimkou Spojených států a Sovětského svazu, nicméně situace obou zemí byla značně odlišná. Zatímco Spojené státy v krátké době zaznamenaly po všech stránkách enormní relativní i absolutní vzrůst vlastní moci, Sovětský svaz vyšel z války zdevastovaný a jeho velmocenský status vyplýval především z jeho pozice jakožto čelní vojenské mocnosti v Eurasii. Důležité změny však nezaznamenala jen mocenská pozice Spojených států, ale též jejich domácí scéna. Těsně před koncem války stanul v čele země Harry S. Truman, který byl bez ohledu na své chybějící zkušenosti v oblasti mezinárodní politiky zatvrzelým internacionalistou. Trumanův internacionalismus byl přitom spojen s pevným přesvědčením o vhodnosti

Američany prosazovaných principů světového uspořádání, jakož i o potřebě uchovat přední mocenské postavení Spojených států. Tyto Trumanovy postoje přitom v zásadě odpovídaly i smýšlení jeho blízkých spolupracovníků. Principiální jednotu amerického vedení při tvorbě a realizaci zahraniční politiky Spojených států pak jen umocňovala stále rostoucí moc a autonomie americké exekutivy. Role dříve tolik významného Kongresu se spíše umenšovala a domácí politické spory se povětšinou nepřelévaly do oblasti zahraniční politiky. Jakkoliv Kongres, podobně jako širší veřejnost, nadále kladl odpor zejména vyšším nákladům spojeným s aktivnější americkou zahraniční politikou, Trumanově administrativě zde zůstalo široké pole působnosti. Na tom měl svůj podíl i fakt, že v tomto období v americké strategické kultuře poprvé významně převážil internacionalistický proud tíhnoucí k aktivnímu prosazování liberálních principů ve světě.

Třetí kapitola zmapovala klíčové procesy v americké zahraniční politice od konce druhé světové války až k závěru roku 1946. Nejprve ilustrovala, jak proměna mezinárodního systému vyplývající především z nové mocenské konfigurace i prudkého vědecko-technického vývoje razantně proměnila strategické prostředí Spojených států a ty se tak octly pod značným systémovým tlakem. Bezpečnost Spojených států se nově zdála být mnohem snadněji ohrožitelná. Systémové imperativy se mísily s pocitovanými lekcemi nedávné války i americkou strategickou kulturou a zavdávaly novým americkým zahraničně-politickým prioritám. Tou klíčovou se stalo zamezit jakékoliv cizí mocnosti v získání dominantního postavení v Eurasii, neboť Spojené státy by takto silnému oponentovi mohly jen obtížně vzdorovat. Stejně tak bylo americké vedení přesvědčeno o nutnosti zabezpečit mezinárodní prostředí odpovídající širším americkým zájmům a ideálům. Nový světový řád musel být vystavěn zejména na principu sebeurčení, volném obchodu a kolektivní bezpečnosti. Jen při zabezpečení těchto klíčových amerických strategických cílů mohla být uspokojivě zajištěna fyzická bezpečnost Spojených států, jakož i ochrana amerického způsobu života. Politika Sovětského svazu se však s takto vytyčenými americkými zájmy křížila. Především utužování komplexní sovětské kontroly nad východní Evropou bylo americkému vedení důležitým varovným signálem před dalšími kroky Moskvy. Na pozadí bezútěšné a nestabilní situace ve světě nabývala sovětská politika v americkém vnímání stále zlověstnějších kontur, zatímco její případné projevy smířlivosti a spolupráce byly opomíjeny. Stále silněji pocíťovanou hrozbou bylo, že Sovětský svaz využije situace ve světě ke své vlastní expanzi a potenciálně dominanci celé Eurasie, aby následně ohrožoval samotné Spojené státy. Když zejména krizový vývoj v Íránu a Turecku americkému vedení potvrdil jeho představy o Sovětském svazu jako inherentně expanzivní mocnosti bytostně přesvědčené o nutnosti pokoření Spojených států a jejich spojenců, otevřela se cesta ke studenoválečné konfrontaci.

Poslední kapitola pak prošla ty nejdůležitější aspekty proměny americké zahraniční politiky od začátku roku 1947 až do doby těsně před vypuknutím první berlínské krize. Pozornost nejprve zaměřila na rozsáhlou přestavbu amerického státního aparátu, která se v kontextu mezinárodního vývoje ukázala jako nezbytná. Došlo tak nejen k důležitým změnám na klíčovém americkém ministerstvu zahraničí, ale

Spojené státy rovněž poprvé od přijetí vlastní ústavy přikročily k rozsáhlé reformě svého bezpečnostního aparátu. Ve snaze přizpůsobit svou institucionální strukturu novým podmínkám vytvořily zcela novou funkci amerického ministra obrany, orgán Rady národní bezpečnosti či Ústřední zpravodajskou službu. Americké zahraničně-politické kroky mezitím reagovaly na stále se zhoršující situaci ve světě ve stínu sovětsko-komunistické hrozby. Na možnost ztráty kontroly nad východním Středomořím v důsledku tamní kritické situace a oslabování moci britských spojenců reagovaly Spojené státy rozsáhlou pomocí nejvíce ohroženému Řecku a Turecku. Prezident Truman v této souvislosti již neváhal a zdůraznil, že Spojené státy poskytnou pomoc těm zemím, kterým by se ozbrojené menšiny či vnější síly snažily vnutit totalitarismus. Jakkoliv prozatím výslovně nezmínil Sovětský svaz ani komunismus, jeho slova reflektovala pozici amerického vedení, dle které bylo zadržování sovětsko-komunistické expanze ve světě klíčovým bezpečnostním zájmem Spojených států. A jelikož v té době nikde jinde nebyla hrozba komunistické expanze akutnější než v Evropě, právě na ni se soustředovala hlavní americká pozornost. Z pohledu amerického vedení skýtala poválečná žalostná socio-ekonomická situace ideální podmínky pro to, aby tamní komunistické strany vytrvale posilovaly a Sovětský svaz nabýval na vlivu i mimo jím kontrolovaný východ Evropy. Především z toho důvodu Washington urychleně přišel s Marshallovým plánem a zemím Evropy nabídl další rozsáhlou finanční pomoc. Jelikož se však obnova Evropy nemohla obejít bez obnovy silného Německa, které se američtí spojenci v Evropě, především Francie, velmi obávali, Spojené státy jim poskytly rozsáhlé bezpečnostní záruky. Nakonec tak americké vedení souhlasilo i se zahájením předběžných rozhovorů o vytvoření evropské obranné aliance s přímou účastí Spojených států. A tak s tím, jak se horšily americko-sovětské vztahy, rostlo americké angažmá ve světě.

Summary

The U.S. foreign policy underwent a major transformation in the 1945–1948 period. The United States did not return to its traditionally detached foreign policy that characterized most of its earlier history. Instead, the country remained a key player in international politics. Under the leadership of President Truman and his advisers, it remained steadfast in its efforts to build a new and better world. Accordingly, the United States continued its engagement throughout various parts of the world, most notably in Western Europe and East Asia, actively influencing local developments. Meanwhile, despite the initial hopeful attitudes of the American leadership, the Soviet-American cooperation soon broke down and the mutual tensions between the two countries were quickly turning into a global Cold War. Yet this did not discourage the United States from its active engagement with the world. On the contrary, the country doubled down on its active and assertive global foreign policy. Nowhere was this more evident than in Europe. The Americans had traditionally abhorred European power politics and steered clear from European affairs. Nevertheless, in the examined period, the United States took an active part in the reconstruction of Europe, as symbolized by the Marshall Plan. Even more importantly, as tensions on the continent increased and the European allies could not be appeased with the existing American security guarantees, the American leadership finally agreed to begin talks on the creation of a formal North Atlantic security system. To explore, describe and explain these changes in the U.S. foreign policy is the main goal of this bachelor's thesis.

This work maintains that the key changes of the U.S. foreign policy outlined above were primarily the result of a major shift in the international system. The Second World War de facto brought an end to several great powers. Only the United States and the Soviet Union remained. The associated increase in American power and the dramatic transformation of the American strategic environment generated an immense systemic pressure on the United States. This pressure combined with a unique set of internal factors characterizing the United States at the time, leading the country to define new key foreign policy interests. These primarily included the creation of a world based on the principles of collective security, national self-determination, and free trade as well as the imperative not to allow any power to dominate the Eurasian landmass. Such American interests were however hardly compatible with the foreign policy of the Soviet Union. In the uncertain and unstable postwar world, the American leadership increasingly interpreted Soviet advances as inherently hostile. These developments in turn led the United States to engage in even more active and assertive foreign policy.

To adequately explore this process, the thesis is divided into four chapters. Its first chapter describes the theoretical grounding of the entire work, focusing on the details of the neoclassical realist analytical model that is subsequently used to analyze the U.S. foreign policy. In the remaining three chapters, the work utilizes the method of process tracing to examine the major changes in the U.S. foreign policy in the period starting from the end of the Second World War to the days before the First

Berlin Crisis. The second chapter provides a static picture of the 1945 international system, its basic parameters and finally the United States as its examined actor. The third chapter charts how the United States came to define its core strategic interests and how these clashed with Soviet actions up till the end of 1946. Finally, the fourth chapter examines the major developments that took place before the late summer of 1947. These include the U.S. domestic institutional reform, the declaration of the Truman doctrine and the efforts to reconstruct postwar Europe symbolized by the Marshall Plan.

Použité prameny a literatura

Prameny

„George Washington, Farewell Address“, The American Presidency Project, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/farewell-address> (staženo 2.7.2020).

„Harry S. Truman, Address Before a Joint Session of the Congress on Universal Military Training“, The American Presidency Project, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-universal-military-training> (staženo 10.7.2020).

„Harry S. Truman, Special Message to the Congress on Greece and Turkey: The Truman Doctrine“, The American Presidency Project, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/special-message-the-congress-greece-and-turkey-the-truman-doctrine> (staženo 20.7.2020).

Kennan, George F. „Telegram: The Chargé in the Soviet Union (Kennan) to the Secretary of State, February 22, 1946“, in *Foreign Relations of the United States, 1946, Volume VI Eastern Europe; The Soviet Union* (Washington, DC: Government Printing Office, 1969), 696–709.

„Speech Delivered by J. V. Stalin at a Meeting of Voters of the Stalin Electoral District, Moscow, February 9, 1946“, History and Public Policy Program Digital Archive, <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116179> (staženo 12.7.2020).

„The Constitution of the United States of America“, Legal Information Institute, <https://www.law.cornell.edu/constitution/> (staženo 1.7.2020)

„United States v. Curtiss-Wright Export Corporation et al.“, Legal Information Institute, <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/299/304> (staženo 1.7.2020).

Literatura

Andrew, Christopher M. *For the President's Eyes Only: Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush* (New York: HarperCollins, 1995).

Berger, Henry W. „Bipartisanship, Senator Taft, and the Truman Administration“, *Political Science Quarterly* 90, č. 2 (léto 1975): 221–237.

Buzan, Barry. „Beyond Neorealism: Interaction Capacity“, in *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism*, Barry Buzan, Charles Jones a Richard Little (New York: Columbia University Press, 1993), 66–80.

Buzan, Barry a Little, Richard. „Waltz and World History: The Paradox of Parsimony“, *International Relations* 23, č. 3 (září 2009): 446–463.

Casey, Steven. „Rhetoric and Style of Truman's Leadership“, in *A Companion to Harry S. Truman*, ed. Daniel S. Margolies (Malden: Wiley-Blackwell, 2012), 26–46.

Coates, Benjamin A. „Strategists and Rhetoricians: Truman's Foreign Policy Advisers“, in *A Companion to Harry S. Truman*, ed. Daniel S. Margolies (Malden: Wiley-Blackwell, 2012), 159–187.

Corwin, Edward S. *The President: Office and Powers, 1787–1957. History and Analysis of Practice and Opinion* (New York: New York University Press, 1957).

Donnelly, Jack. „Realism“, in *Theories of International Relations*, ed. Scott Burchill et al. (New York: Palgrave Macmillan, 2005), 29–54.

- Drulák, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál, 2010).
- Dueck, Colin. *Reluctant Crusaders: Power, Culture, and Change in American Grand Strategy* (Princeton: Princeton University Press, 2006).
- Dunn, David H. „Isolationism Revisited: Seven Persistent Myths in the Contemporary American Foreign Policy Debate“, *Review of International Studies* 31, č. 2 (duben 2005): 237–261.
- Durman, Karel. *Popely ještě žhavé I. Válka a nukleární mír* (Praha: Karolinum, 2004).
- Elman, Colin. „Horses for Courses: Why Not Neorealist Theories of Foreign Policy?“, *Security Studies* 6, č. 1 (1996): 7–53.
- Friedberg, Aaron L. *In the Shadow of the Garrison State: America's Anti-Statism and Its Cold War Grand Strategy* (Princeton: Princeton University Press, 2000).
- Gaddis, John L. *Studená válka* (Praha: Slovart, 2006).
- Gallup, George H. *The Gallup Poll: Public Opinion, 1935–1971 (vol. 1)* (New York: Random House, 1972).
- Gerber, Larry G. „The Baruch Plan and the Origins of the Cold War“, *Diplomatic History* 6, č. 1 (leden 1982): 69–96.
- Hamby, Alonzo L. „An American Democrat: A Reevaluation of the Personality of Harry S. Truman“, *Political Science Quarterly* 106, č. 1 (jaro 1991): 33–55.
- Hamby, Alonzo L. *Man of the People: A Life of Harry S. Truman* (New York: Oxford University Press, 1995).
- Hamilton, Eric J. „International Politics and Domestic Institutional Change: The Rise of Executive War-Making Autonomy in the United States“ (doktorská disertace, University of Southern California, 2015).
- Harrison, Mark. *Accounting for War: Soviet Production, Employment, and the Defence Burden, 1940–1945* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996).
- Hermann, Margaret G. et al., „Who Leads Matters: The Effects of Powerful Individuals“, *International Studies Review* 3, č. 2 (léto 2001): 83–131.
- Herring, George C. *The American Century and Beyond: U.S. Foreign Relations, 1893–2014* (New York: Oxford University Press, 2017).
- Herring, George C. *Years of Peril & Ambition: U.S. Foreign Relations, 1776–1921* (New York: Oxford University Press, 2017).
- Hunt, Michael H. *Ideology and U.S. Foreign Policy* (New Haven: Yale University Press, 2009).
- Judt, Tony. *Poválečná Evropa: její historie od roku 1945* (Praha: Prostor, 2017).
- Kořan, Michal. „Jednopřípadová studie“, in *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*, ed. Petr Drulák (Praha: Portál, 2008), 29–61.
- Kubát, Michal. „Demokratické politické režimy“, in *Úvod do studia politiky*, ed. Miroslav Novák (Praha: Sociologické nakladatelství, 2011), 697–723.
- Leffler, Melvyn P. „The American Conception of National Security and the Beginnings of the Cold War, 1945–48“, *The American Historical Review* 89, č. 2 (duben 1984): 346–381.

- Leffler, Melvyn P. „The Emergence of American Grand Strategy, 1945–1952“ in *The Cambridge History of the Cold War (vol. 1): Origins*, eds. Melvyn P. Leffler a Odd A. Westad (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 67–89.
- Leffler, Melvyn P. *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War* (Stanford: Stanford University Press, 1992).
- Levy, Jack S. „Psychology and Foreign Policy Decision-Making“, in *The Oxford Handbook of Political Psychology*, ed. Leonie Huddy, David O. Sears a Jack S. Levy (Oxford: Oxford University Press, 2013), 301–333.
- Mark, Eduard. „The War Scare of 1946 and Its Consequences“, *Diplomatic History* 21, č. 3 (léto 1997): 383–415.
- Mearsheimer, John J. „Structural Realism“, in *International Relations Theories*, ed. Tim Dunne, Milja Kurki a Steve Smith (Oxford: Oxford University Press, 2013), 77–93.
- Painter, David S. *The Cold War: An International History* (Londýn: Routledge, 1999).
- „Party Division“, United States Senate, <https://www.senate.gov/history/partydiv.htm> (staženo 1.7.2020).
- „Party Divisions of the House of Representatives, 1789 to Present“, History, Art & Archives: United States House of Representatives, <https://history.house.gov/Institution/Party-Divisions/Party-Divisions/> (staženo 1.7.2020).
- Paterson, Thomas G. „Presidential Foreign Policy, Public Opinion, and Congress: The Truman Years“, *Diplomatic History* 3, č. 1 (leden 1979): 1–18.
- Rathbun, Brian. „A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism as the Logical and Necessary Extension of Structural Realism“, *Security Studies* 17, č. 2 (2008): 294–321.
- Ripsman, Norrin M. *Peacemaking by Democracies: The Effect of State Autonomy on the Post-World War Settlements* (University Park, PA: The Pennsylvania State University Press, 2002).
- Ripsman, Norrin M., Taliaferro, Jeffrey W. a Lobell, Steven E. *Neoclassical Realist Theory of International Politics* (New York: Oxford University Press, 2016).
- Rose, Gideon. „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“, *World Politics* 51, č. 1 (říjen 1998): 144–172.
- Rosenberg, J. Philipp. „The Belief System of Harry S. Truman and Its Effect on Foreign Policy Decision-Making During His Administration“, *Presidential Studies Quarterly* 12, č. 2 (jaro 1982): 226–238.
- Sears, Nathan A. „The Neoclassical Realist Research Program: Between Progressive Promise and Degenerative Dangers“, *International Politics Reviews* 5 (2017): 21–31.
- Smith, Nicholas R. „Can Neoclassical Realism Become a Genuine Theory of International Relations?“, *The Journal of Politics* 80, č. 2 (duben 2018): 742–749.
- Snyder, Glenn H. „Process Variables in Neorealist Theory“, *Security Studies* 5, č. 3 (1996): 167–192.
- Spalding, Elizabeth E. „The Truman Doctrine“, in *A Companion to Harry S. Truman*, ed. Daniel S. Margolies (Malden: Wiley-Blackwell, 2012), 327–346.
- Vykoukal, Jiří, Litera, Bohuslav a Tejchman, Miroslav. *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989* (Praha: Libri, 2017).

Waltz, Kenneth N. *Theory of International Politics* (Reading: Addison-Wesley, 1979).

Wivel, Anders. „Realism in Foreign Policy Analysis“, *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. (26. září 2017), <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-475>.

Wohlforth, William C. „Realism and Foreign Policy“, in *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield a Timothy Dunne (Oxford: Oxford University Press, 2016), 35–53.

„World War II: Costs of the War“, Encyclopædia Britannica, <https://www.britannica.com/event/World-War-II/Costs-of-the-war> (staženo 15. 6. 2020).

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Josef Bernard

E-mail:

josef.bernard23@gmail.com

Studijní obor:

Mezinárodní teritoriální studie

Semestr a školní rok zahájení práce:

ZS 2018/2019

Semestr a školní rok ukončení práce:

LS 2019/2020

Vedoucí bakalářského semináře:

PhDr. Oldřich Tůma, Ph.D.

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Mgr. Francis Raška, Ph.D.

Název práce:

Proměna zahraniční politiky USA v letech 1945–1948: perspektiva neoklasického realismu

Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):

Cílem je předložit ucelenou a přehlednou práci pojednávající o klíčových změnách v zahraniční politice Spojených států amerických v letech 1945–1948. Práce aplikuje analytický model neoklasického realismu na nejdůležitější jevy v americké zahraniční politice v tomto období ve snaze je adekvátně vysvětlit. Za tímto účelem práce zkoumá sekundární literaturu i prameny a získané poznatky třídí a analyzuje ve vlastním textu.

Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):

Pro práci byl zvoleno specifické teoretické ukotvení: neoklasický realismus. Zároveň byl původní záběr práce zúžen na časové období let 1945–1948.

Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):

- 1) Neoklasický realismus v analýze zahraniční politiky
- 2) Bod nula: mezinárodní systém a Spojené státy po konci druhé světové války
- 3) Období nejistoty (1945–1946)
- 4) Domácí přestavba a evropské angažmá (1947–1948)

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

Andrew, Christopher M. *For the President's Eyes Only: Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush* (New York: HarperCollins, 1995).

Berger, Henry W. „Bipartisanship, Senator Taft, and the Truman Administration“, *Political Science Quarterly* 90, č. 2 (léto 1975): 221–237.

Casey, Steven. „Rhetoric and Style of Truman's Leadership“, in *A Companion to Harry S. Truman*, ed. Daniel S. Margolies (Malden: Wiley-Blackwell, 2012), 26–46.

Coates, Benjamin A. „Strategists and Rhetoricians: Truman's Foreign Policy Advisers“, in *A Companion to Harry S. Truman*, ed. Daniel S. Margolies (Malden: Wiley-Blackwell, 2012), 159–187.

Donnelly, Jack. „Realism“, in *Theories of International Relations*, ed. Scott Burchill et al. (New York: Palgrave Macmillan, 2005), 29–54.

Drulák, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál, 2010).

Dueck, Colin. *Reluctant Crusaders: Power, Culture, and Change in American Grand Strategy* (Princeton: Princeton University Press, 2006).

Dunn, David H. „Isolationism Revisited: Seven Persistent Myths in the Contemporary American Foreign Policy Debate“, *Review of International Studies* 31, č. 2 (duben 2005): 237–261.

- Durman, Karel. *Popely ještě žhavé I. Válka a nukleární mír* (Praha: Karolinum, 2004).
- Friedberg, Aaron L. *In the Shadow of the Garrison State: America's Anti-Statism and Its Cold War Grand Strategy* (Princeton: Princeton University Press, 2000).
- Gaddis, John L. *Studená válka* (Praha: Slovart, 2006).
- Gerber, Larry G. „The Baruch Plan and the Origins of the Cold War“, *Diplomatic History* 6, č. 1 (leden 1982): 69–96.
- Hamby, Alonzo L. *Man of the People: A Life of Harry S. Truman* (New York: Oxford University Press, 1995).
- Herring, George C. *The American Century and Beyond: U.S. Foreign Relations, 1893–2014* (New York: Oxford University Press, 2017).
- Herring, George C. *Years of Peril & Ambition: U.S. Foreign Relations, 1776–1921* (New York: Oxford University Press, 2017).
- Hunt, Michael H. *Ideology and U.S. Foreign Policy* (New Haven: Yale University Press, 2009).
- Judt, Tony. *Poválečná Evropa: její historie od roku 1945* (Praha: Prostor, 2017).
- Kořan, Michal. „Jednopřípadová studie“, in *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*, ed. Petr Drulák (Praha: Portál, 2008), 29–61.
- Leffler, Melvyn P. „The American Conception of National Security and the Beginnings of the Cold War, 1945–48“, *The American Historical Review* 89, č. 2 (duben 1984): 346–381.
- Leffler, Melvyn P. „The Emergence of American Grand Strategy, 1945–1952“ in *The Cambridge History of the Cold War (vol. 1): Origins*, eds. Melvyn P. Leffler a Odd A. Westad (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 67–89.
- Leffler, Melvyn P. *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War* (Stanford: Stanford University Press, 1992).
- Ripsman, Norrin M. *Peacemaking by Democracies: The Effect of State Autonomy on the Post-World War Settlements* (University Park, PA: The Pennsylvania State University Press, 2002).
- Ripsman, Norrin M., Taliaferro, Jeffrey W. a Lobell, Steven E. *Neoclassical Realist Theory of International Politics* (New York: Oxford University Press, 2016).
- Rose, Gideon. „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“, *World Politics* 51, č. 1 (říjen 1998): 144–172.
- Rosenberg, J. Philipp. „The Belief System of Harry S. Truman and Its Effect on Foreign Policy Decision-Making During His Administration“, *Presidential Studies Quarterly* 12, č. 2 (jaro 1982): 226–238.
- Spalding, Elizabeth E. „The Truman Doctrine“, in *A Companion to Harry S. Truman*, ed. Daniel S. Margolies (Malden: Wiley-Blackwell, 2012), 327–346.
- Vykoukal, Jiří, Litera, Bohuslav a Tejchman, Miroslav. *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989* (Praha: Libri, 2017).
- Waltz, Kenneth N. *Theory of International Politics* (Reading: Addison-Wesley, 1979).
- Wohlforth, William C. „Realism and Foreign Policy“, in *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield a Timothy Dunne (Oxford: Oxford University Press, 2016), 35–53.

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		